

MUZEUM NARODOWE W WARSZAWIE

KATALOG
WYSTAWY OBRAZÓW

ZE ZBIORÓW
DR. JANA POPLAWSKIEGO

opracował i wstępem opatrzył
JAN ŻARNOWSKI

W A R S Z A W A 1 9 3 6

P 399

~~Inv. 534,~~
~~VIII. 4. 88~~

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY

DEPARTMENT OF PHILOSOPHY

PHILOSOPHY 101

LECTURE NOTES

BY [Name]

MUSÉE NATIONAL DE VARSOVIE

CATALOGUE
DE L'EXPOSITION DES TABLEAUX
DE LA
COLLECTION POPŁAWSKI

élaboré et muni d'une préface par
JEAN ŻARNOWSKI

V A R S O V I E 1 9 3 6

M. Lalewicz
1936

MUZEUM NARODOWE W WARSZAWIE

KATALOG
WYSTAWY OBRAZÓW
ZE ZBIORÓW

DR. JANA POPLAWSKIEGO

opracował i wstępem opatrzył

IAN ŻARNOWSKI

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI
MUSEUM NARODOWE
W WARSZAWIE

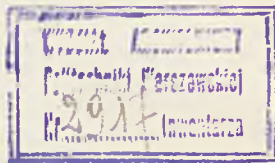
[061.4:75]

W A R S Z A W A   1 9 3 6

WYKONANO
W ZAKŁADACH DRUKARSKICH
GALEWSKI i DAU
WARSZAWA

BIBLIOTEKA
WYDZ.
ARCHITEKTURY

ZAKUPIONE ZE ZBIORÓW
Ś. p. prof. M. LALEWICZA

S P I S R Z E C Z Y

Wstęp	7
Résumé	15
Skróty	16
Malarstwo staroniderlandzkie	19
Malarstwo flamandzkie	23
Malarstwo holenderskie	33
Malarstwo niemieckie	45
Malarstwo francuskie	47
Malarstwo włoskie i hiszpańskie	48
Obrazy niewystawione	51
Spis nazwisk artystów	55
Spis ilustracyj	57
Tablice z ilustracjami	I
Tablice z facsimiliami podpisów	XLIII

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

1000 1000 1000 1000 1000

1000 1000 1000 1000 1000

Wystawa obrazów ze zbioru dr. Jana Popławskiego została zorganizowana dla zaznajomienia szerszych kół publiczności z cennym nabytkiem, który ma wzbogacić galerję malarstwa obcego w Muzeum Narodowym w Warszawie. Dyrekcja Muzeum uważała, że przed włączeniem tych obrazów do całokształtu zbiorów muzealnych należy je pokazać miłośnikom sztuki na wystawie specjalnej, zachowując w ten sposób charakter indywidualny zbioru i podnosząc zasługi jego twórcy, ś. p. dr. Jana Popławskiego.

Dr. med. Jan Popławski urodził się dn. 1 stycznia 1860 r. w Czyście na Syberji, gdzie osiedlił się jego ojciec, pochodzący z gub. mohylowskiej. O rodzinie pp. Popławskich, która „stanowiła typ rodziny polskiej, rzuconej koleją losów na wschód daleki” i utrzymywała najściślejsze stosunki z zesłańcami po powstaniu 1863 r., wspomina często B. Dybowski w „Pamiętniku” i w pracy „O Syberji i Kamczatce”.

Gimnazjum ukończył dr. Popławski w Irkucku, poczem w r. 1879 udał się do Warszawy i wstąpił na Wydział Medyczny Uniwersytetu. Po dwuletnich studjach w Warszawie, przeniósł się w r. 1881 na trzeci kurs do Medyko - Chirurgicznej Akademji w Petersburgu, którą ukończył w r. 1884. W Petersburgu wkrótce zasłynął dr. Popławski jako doskonały djagnosta i specjalista od chorób wewnętrznych i nerwowych, co pozwoliło mu szybko wyrobić sobie poważną praktykę prywatną i zgromadzić znaczniejsze środki pieniężne, umożliwiające zakupy dzieł sztuki.

Działalność kolekcjonerską rozpoczął dr. Popławski już w roku 1885, początkowo bardzo po amatorsku i w niewielkim zakresie. Z wcześniejszych zakupów niewiele pozostało w późniejszej, rozrosłej z biegiem czasu, kolekcji. Coroczne wyjazdy zagranicę na okresy dwumiesięczne, poświęcone zwiedzaniu muzeów i większych galeryj obrazów, pozwoliły zbieraczowi wyspecjalizować się i ugruntować wiadomości w zakresie historii sztuki i kolekcjoner-

stwa. Niestrudzona praca nad pogłębieniem swych wiadomości i coraz to wyższy poziom wymagań przy powiększaniu zbioru sprawiły, że po kilkunastu latach kolekcjonowania należał już dr. Popławski do grupy gorliwych i oświeconych zbieraczy petersburskich, którzy w okresie między r. 1890 i 1914 wytworzyli środowisko o wysokiej kulturze artystycznej i mogli poszczycić się nie małymi zasługami dla wiedzy o sztuce.

Nestorem tego środowiska był P. Semenow-Tianszanski, mąż stanu, znakomity geograf, wybitny entomolog, i jeden z największych znawców malarstwa holenderskiego XVII w. Zbiory jego, dobrze znane uczonym ze studjów specjalnych i publikacji, obejmowały zgórą 300 obrazów mistrzów holenderskich i zawierały wielką ilość dzieł artystów zupełnie nieznanych, przez Semenowa dopiero odkrytych i włączonych do całokształtu rozwoju historycznego malarstwa holenderskiego. Nastawienie badacza przyrody, którym był Semenow, w wysokim stopniu odbiło się na charakterze jego zbioru, przypominającego kolekcję roślin, zebranych przez uczonego botanika. Semenow odznaczał się szczególnem zamiłowaniem do rzadkich, „przejściowych“ okazów, zazwyczaj ignorowanych przez zbyt pobieżnie traktowaną historję sztuki; a stanowią one przecie ważne ogniwa w rozwoju ogólnym, tłumacząc często nagle zwroty i zmiany w biegu dziejów artystycznych.

Koncepcja kolekcjonerska Semenowa wywarła wpływ i na innych zbieraczy petersburskich, to też wokół dużego zbioru inicjatora powyrastały zbiory mniejsze o pokrewnym charakterze. Były to zbiory Delarowa, Szczawinskiego, Roehricha, Szydłowskiego, braci Ochoczynskich i innych, znane powszechnie z wystaw i publikacyj naukowych. Do rzędu tych zbiorów należał i zbiór dr. Popławskiego.

Rezultatem takiego wyraźnego programu kolekcjonerskiego było powstanie w Petersburgu ożywionego rynku obrazów holenderskich. Zjawili się antykwaryusze, obsługujący wciąż wzrastającą klientelę. Większość obrazów zbioru dr. Popławskiego została nabyta od petersburskich antykwaryuszy: Napsa, Kirillowa, Jermolajewa, lub od konserwatorów obrazów: Sidorowa, Zimmermanna. Poziom wiedzy tych handlarzy nie był wysoki, to też zbieracze

petersburscy musieli sami posiadać znaczne wyrobienie, aby należycie orjentować się przy zakupach. Proponowano im naogół „obrazy holenderskie“ bez bliższego określenia autora, a już nabywca miał decydować o wartości obrazu, jego atrybucji i t. d. Ceny obrazów były naogół niewygórowane, bo i większość zbieraczy, poczynając od samego Semenowa, należała do ludzi zamożnych, ale nie bogatych.

Największą ambicją wspomnianej grupy zbieraczy petersburskich było odkrycie wśród nawału przeciętnej produkcji artystycznej nieznanego i zapoznanego arcydzieła. Czasem to się też udawało. A więc, na przykład, szkic Rubensa do „Chrystusa Upadającego pod Krzyżem“, najcenniejszy może obraz całego zbioru, nabył dr. Popławski od drobnego, trzeciorzędnego antykwariusza Kirillowa, przyczem nie znano ani historii obrazu, ani jego miejsca w rzędzie innych szkiców do tejsamej kompozycji Rubensa, co musiał dopiero zrekonstruować autor niniejszego katalogu. Często też zdarzało się, że w trakcie poszukiwania obrazów holenderskich i flamandzkich dr. Popławski napotykał dzieła, leżące poza obrębem właściwego programu zbierania, ale niezwykła „okazja“ nabycia dobrego obrazu włoskiego lub francuskiego była z kolekcjonerskiego punktu widzenia dość silną pokusą, aby skłonić zbieracza do zakupu. W ten sposób powstały w zbiorze mniejsze działy obrazów włoskich, francuskich, hiszpańskich, wśród których znajdujemy dzieła tak wybitne, jak np. piękny portret pendzla Rigaud (Nr. 75) lub portret admirała weneckiego przez Jacopa Bassano (Nr. 79).

Wreszcie zaznaczyć jeszcze trzeba, że ze wszystkich wymienionych wyżej zbiorów petersburskich ocalał jedynie zbiór dr. Popławskiego. W czasie wielkiej wojny i nawet po wybuchu rewolucji dr. Popławski kontynuował swą działalność kolekcjonerską z myślą o przewiezieniu zbiorów do Polski i przyczynieniu się w ten sposób do wzmożenia skromnego stanu posiadania publicznych zbiorów polskich w zakresie sztuki obcej. Myśl tę dr. Popławski szczęśliwie urzeczywistnił.

Kolekcja dr. Popławskiego powstała poza granicami kraju, w Petersburgu, ponieważ jednak zgromadził ją polak—patriota

i to z myślą o wzbogaceniu polskich zbiorów publicznych, należy niewątpliwie do dziejów polskiego kolekcjonerstwa.

Dr. Jan Popławski zmarł w Warszawie dn. 27 maja 1935 r.

W kwietniu 1935 r. z inicjatywy Prezydenta Miasta, min. Stefana Starzyńskiego, Zarząd Miejski m. st. Warszawy zakupił dla Muzeum Narodowego w Warszawie 95 obrazów ze zbiorów dr. Jana Popławskiego. Ponadto 8 obrazów ofiarowali właściciele do dekoracji wnętrz reprezentacyjnych w gmachach miejskich. Do oceny obrazów Zarząd Miejski powołał specjalną komisję rzeczoznawców w składzie: prof. Wojciech Jastrzębowski, jako przewodniczący, dr. Stanisław Świerż-Zaleski, kustosz Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu, i doc. dr. Michał Walicki, oraz z Muzeum Narodowego w Warszawie — dyr. Bronisław Gembarzewski i konserwator Bohdan Marconi.

Z zakupionych i ofiarowanych obrazów ze względu na brak miejsca nie włączono do obecnej wystawy obrazów o charakterze dekoracyjnym oraz tych obrazów, które wymagają dłuższych zabiegów konserwacyjnych.

*

*

*

W dobie dzisiejszej kolekcjonerstwo w tej formie, w jakiej je uprawiał dr. Popławski, już nie istnieje. Naukowe i muzealne gromadzenie zbiorów poszło dziś innymi drogami. Epoki bardziej oddalone, które u zbieraczy typu dawniejszego nosiły ogólnikowe określenie „prymitywów“, zaabsorbowały uwagę kół naukowych. Natomiast prywatne kolekcjonerstwo pod wpływem zmiany warunków i zmian w ustroju społecznym wyzbyło się doszczętnie cech naukowych lub historycznych. Przeważnie przy wyborze decyduje nie znanstwo, lecz pieniądź, nie artystyczna lub historyczna wartość, którą należy jeszcze odkryć i zrozumieć, lecz certyfikat, rzekomo „gwarantujący“ autorstwo jakiegoś mistrza, a właściwie tylko wartość pieniężną obrazu.

Właśnie w dobie dzisiejszej należy podnieść ogromną zasługę zbieraczy starszej generacji, którzy posiadali naukowe zainteresowania. Zbiory ich, a w tej liczbie i zbiór dr. Popławskiego, tworzyły jedność i całość organiczną. Zbiór dr. Popławskiego przedstawia

rozwój malarstwa niderlandzkiego w jego postępie chronologicznym i, mimo nieuniknionej fragmentaryczności zebranego materiału, jest ważnym przyczynkiem do wiedzy o sztuce. Zbiór ten, rozpoczynając zgodnie z ogólną linią rozwoju historycznego od staroniderlandzkich obrazów, a właściwie od chwili, gdy rozdroże między Flandrią i Holandją staje się widoczne i namacalne, prowadzi dalej nieprzerwaną linię dziejów malarstwa tych dwóch krajów aż do momentu rozluźnienia wielkiej tradycji malarskiej w XVIII w. Tondo szkoły Ysenbranta (Nr. 3) stanowi jakby punkt wyjścia z tradycji szkoły staroniderlandzkiej i znajduje ciekawy odpowiednik już czysto holenderski w pięknym fragmencie „Chrystusa Obnażonego przed Ukrzyżowaniem“ szkoły Jana Mostaerta (Nr. 1). Dalszy rozwój w kierunku malarstwa pejzażowego i stopniowego podporządkowania postaci pod pojęcie „wycinka z natury“ reprezentuje „Kazanie św. Jana“ Gillisa Mostaerta (Nr. 4) i cenne dzieło „Mistrza Syna Marnotrawnego“ (Nr. 6). Portret kobiety Pourbusa (Nr. 7) i adaptacja motywów P. Brueghla w kierunku rodzajowym stanowią ilustrację ogólnego stanu malarstwa flamandzkiego przed pojawieniem się Rubensa. Tego ostatniego reprezentuje cenny oryginał szkicu do „Chrystusa Upadającego pod Krzyżem“ (Nr. 12), a przemożny wpływ Rubensa, który dominował nad sztuką całego stulecia, odnajdujemy w dużym obrazie Jordaensa (Nr. 24) i w portrecie kobiecym Cornelisa de Vos (Nr. 13). Piękny portret P. Franchoys (Nr. 22) o tonach ciepłych i pełnej elegancji kompozycji jest już wytworem wpływu sztuki van Dycka.

Pomijając cały szereg obrazów flamandzkich, godnie reprezentujących wielostronny i bogaty rozwój tej sztuki, np. wczesny pejzaż P. Brila (Nr. 31), mały i misternie wykonany krajobraz Mompera (Nr. 32), dwie wojenne sceny Vrancxa (Nr. 33 i 34), jak również i późniejsze dzieła Peetersa (Nr. 25), Huysmansa (Nr. 26) i Hendr. Goovaertsa (Nr. 30), zwrócić trzeba szczególną uwagę na grupę obrazów, pochodzących jeszcze częściowo z tradycji flamandzkiej końca XVI i początku XVII w., które zapoczątkowały wspaniały rozwój malarstwa holenderskiego w XVII w. Do nich należy „Kazanie św. Jana Chrzciciela“ D. Vinckeboonsa (Nr. 38), wykonane ok. 1610 r. Obraz ten ma jeszcze zupełnie

flamandzką konstrukcją kompozycyjną o mocno zaznaczonych kulisach, do których włączono nawet grupę postaci ludzkich na pierwszym planie, natomiast dalszy plan z rzeczowo i skromnie potraktowanym lasem jest już całkowicie holenderski. Niemniej godny uwagi pejzaż J. W. Deckera (Nr. 43) jest przykładem ewolucji panoramowego pejzażu flamandzkiego w kierunku rozległych krajobrazów genialnego Herkulesa Seghersa; w dalszym rozwoju malarstwa holenderskiego wywodzą się z tego kierunku niezrównane „krajobrazy przestrzenne” Ph. Konincka i Ruysdaela. U źródła wielkiego kierunku w malarstwie holenderskim, który niebawem miał wydać takich mistrzów, jak v. Goyen, Sal. Ruysdael i Alb. Cuyp, stoi też zajmujący w szczegółach i ujmujący intymnym nastrojem obraz niewiadomego mistrza, pochodzącego z Flandrii, ale tworzącego już zupełnie w duchu holenderskim, zbliżony do skromnych, naturalistycznych krajobrazów Esaiasa v. d. Velde (Nr. 41). Wreszcie zajmujący krajobraz z ruiną kościoła mało znanego mistrza Mathieu Dubus'a (Nr. 42) uderza swem pokrewieństwem w traktowaniu dalekich planów z dziełami Seghersa.

Okres rozkwitu malarstwa pejzażowego reprezentuje krajobraz przy świetle księżycowem Aerta v. d. Neer (Nr. 61) i wyjątkowo dobry „Pożar nocny” Egberta v. d. Poel (Nr. 63), w których zainteresowanie strukturą krajobrazu najzupełniej ustąpiło zainteresowaniu efektami światła i cienia. Równoczesne tendencje italanizujące w malarstwie holenderskim ujawniają się w przerobionym na modłę północną caravaggizmie Baburena (Nr. 57) i w słonecznych krajobrazach Pynackera (Nr. 47), Ludicka (Nr. 46) i Romeyna (Nr. 48).

Rozwój portretu holenderskiego możemy studjować na kilku przykładach. Są to: bardzo posunięty dla epoki, w której powstał (r. 1613), portret staruszki Mart. P. Deyna (?) (Nr. 39), portret kobiety M. Geldorpa dt. 1628 (Nr. 49) i dzieła dwóch Niemców, należących całkowicie do zasięgu malarstwa holenderskiego, Jur. Ovensa (Nr. 72) i Georga Heintza (Nr. 73). Ten ostatni, znany i ceniony jako malarz martwej natury, poraz pierwszy występuje tu jako portrecista.

Przemożny wpływ Rembrandta na malarstwo holenderskie uja-

wnia się w kilku obrazach. „Chrystus i Jawnogrzezdnica“ Jana de Wet (Nr. 53) jest przykładem przeciętnej produkcji szkoły Rembrandta z okresu lejdejskiego (ok. r. 1630). Najwybitniejszym obrazem szkoły Rembrandta jest szeroko traktowany i kolorystycznie efektowny portret męski Ferdinanda Bola (Nr. 67), wykonany ok. 1650 r. pod bezpośrednim wpływem mistrza i przypominający t. zw. „Mężczyznę w złotym hełmie“ Rembrandta w Berlinie. Obrazy Jakóba de Wet (Nr. 52) i Jana Victorsa (Nr. 66) są już przykładami późniejszej ewolucji szkoły Rembrandta, jednoczącej system światłocienia mistrza ze słodką i nieco strywjalizowaną ogólną tendencją końca XVII w.

Włoskie i francuskie obrazy zbioru dr. Popławskiego są wypadkowami raczej przykładami rozmaitych epok i szkół i jako całość nie mogą być porównane z działem flamandzkim i holenderskim. Piękny i imponujący w swej prostocie portret staruszki (Nr. 80) należy zaliczyć do północno-włoskiego (bresciańskiego?) malarstwa; wielka tradycja portretów renesansowych zachowała się na północy Włoch dłużej, niż w głównych ogniskach sztuki, Florencji, Rzymie i Wenecji, gdzie wówczas kierunek manierystyczny był już w pełnym rozkwicie. „Portret admirała weneckiego“ (Nr. 79), zbliżony do licznych i powszechnie znanych portretów Tintoretta, jest niezawodnie dziełem Jacopa Bassano. „Chrystus i Samarytanka“ Crespi'ego (Nr. 81) stanowi cenny przykład malarstwa lombardzkiego XVII w. Wreszcie portret męski Rigaud (Nr. 75) jest prawdopodobnie autoportretem artysty, późniejszym od dotychczas znanych z obrazów i rycin autoportretów mistrza.

* * *

Galerja obrazów malarstwa obcego Muzeum Narodowego w Warszawie, posiadająca już wiele pięknych dzieł, zwłaszcza w dziale flamandzkim i holenderskim, pozyska przez wcielenie zbioru dr. Popławskiego wielce pożądane wzbogacenie swych zasobów. W programie gromadzenia zbiorów muzealnych jest sprawą wielkiej wagi celowe i przystosowane do istniejących warunków, organiczne a nie przypadkowe pomnażanie kolekcji. Właśnie w ostatnich czasach mieliśmy niemało przykładów niecierpliwego

i nieudolnego zużytkowania środków, czasem nawet bardzo wielkich (muzea amerykańskie). Psychoza „wielkich imion” lub chęć kompletowania na wielką skalę i za wszelką cenę, zdążająca do iluzorycznej zresztą nadziei posiadania przykładów wszystkich najważniejszych kierunków i epok malarstwa europejskiego, przyniosła więcej szkody i zniechęcenia, niż korzyści. Tylko te muzea, które świadomie ograniczały pole swego zbierania, starannie i wytrwale szły po linii możliwego, stopniowego i normalnego rozwoju już istniejących i zgóry wytkniętych celów, stały się z czasem same „dziełami sztuki”, jako szczególnie szczęśliwa synteza zawartych w nich wartości artystycznych. Przykład dr. Popławskiego, który, rozporządzając środkami stosunkowo skromnymi, potrafił stworzyć organicznie spójny zbiór obrazów, pozostanie pełnem głębokiego znaczenia memento dla zbieraczy prywatnych i dla muzeów publicznych.

*

*

Autor katalogu wyraża gorące podziękowanie uczonym kolegom, którzy zechcieli przyjść mu z pomocą przy opracowaniu katalogu, a w szczególności pp. d-rowi H. Schneiderowi w Hadze i d-rowi L. Burchardowi w Berlinie, oraz Dyrekcji Muzeum Narodowego w Warszawie.

Jan Żarnowski.

Warszawa, 24. XII. 1935.

R É S U M É

La collection des tableaux anciens de M. Popławski achetée par la municipalité de Varsovie pour en doter le Musée National, comporte 95 tableaux auxquels il faut ajouter 8 tableaux décoratifs offerts gracieusement par M. Popławski pour les salons de réception de la Ville.

M. Popławski, décédé en 1935, était Polonais résidant en Russie; il a fait la plupart de ses acquisitions à St. Pétersbourg entre 1885 et 1924.

La collection est composée en grande partie d'oeuvres de maîtres néerlandais du XVI siècle, et de flamands et hollandais du XVII-e. Elle peut se glorifier de quelques oeuvres de premier ordre, tel l'intéressant primitif hollandais de l'entourage de Mostaert, la première esquisse originale de Rubens utilisée par la suite pour son grand Portement de Croix du Musée de Bruxelles, l'homme au casque sculpté de Ferdinand Bol, le très beau portrait de Rigaud etc.

Animé d'un esprit scientifique, M. Popławski s'intéressait le plus aux petits maîtres rares, si importants au point de vue de l'étude de l'évolution historique de l'art flamand et hollandais. Parmi eux citons le „Maître de l'enfant prodigue“, Gilles Mostaert, Mathieu Dubus, Jacob Knyff, Jan Willemsz Decker, un portrait de George Heintz, un autre de M. Geldorp etc.

S K R Ó T Y

- Kat. Popł. = Katalog zbioru d-ra Popławskiego, przedstawiony przez właściciela Zarządowi Miejskiemu w m. st. Warszawie, cytowany tylko w tych wypadkach, gdy określenie autora lub obrazu uległo zmianie.
- Rijksbureau, Arch. = Archiwum fotograficzne „Rijksbureau voor Kunsthistorische en ikonographische Dokumentatie“ w Hadze.
- Rijksbureau, Arch. H. de G. = Archiwum fotografii i rękopisów po Hofstede de Groot w Rijksbureau w Hadze.
- H. de G. Verzeichnis = Beschreibendes und kritisches Verzeichnis der Werke der hervorragendsten holländischen Maler des XVII. Jahrhunderts . . . . . zusammengestellt von Dr. C. Hofstede de Groot.
- Nr. inw. = Inwentarz Muzeum Narodowego w Warszawie Nr.
- podp., sygn., dt., zb. = podpisany, sygnowany, datowany, zbiór.
- Tabl. = patrz tablica z reprodukcją.

T E K S T

ZAKUPIONE ZE ZBIORÓW
Ś. p. prof. M. LALEWICZA

First main paragraph of text, very faint.

Second main paragraph of text, very faint.

Third main paragraph of text, very faint.

Fourth main paragraph of text, very faint.

Fifth main paragraph of text, very faint.

Sixth main paragraph of text, very faint.

MALARSTWO STARO - NIDERLANDZKIE

SZKOŁA JANA MOSTAERTA. (Jan Mostaert, ur. w Haarlemie w 1475 r., um. w 1555 r.).

1. Chrystus Obnażony przed Ukrzyżowaniem (Tabl. I).

Le Christ avant le Crucifiement.

na drz. dęb. 76,5×50,6 cm. (nr. inw. 34684).

W kat. Popł.: Malarz niderlandzki z końca XV w. — Ze zb. Zabielskiego w Petersburgu. Obraz ten jest tylko fragmentem: z lewej i z prawej strony jest obcięty. Możliwe, że był częścią środkową małego tryptyku. Powstał między 1505 i 1520 r. w najbliższym otoczeniu Jana Mostaerta i jest dziełem holenderskiego malarza, o czym świadczy zarówno kompozycja, jak i gama kolorystyczna. Por. dzieła wczesnych malarzy holenderskich, jak np. Mistrza z Delftu i Mistrza z Alkmaru. Zob. Friedländer, *Die Altniederländische Malerei*, tom X, i M. J. Schretlen, *De Meester van Delft, Oud Holland 1922*, tom 40, str. 14.

„MISTRZ POKŁONU TRZECH KRÓLI ZE ZBIORU GROOTE“ („Meister der Grooten Anbetung“). Umowna nazwa mistrza, którego najcenniejszym obrazem jest „Pokłon 3 Króli“ w zbiorze Groote w Kitzburgu. Należy do licznej grupy manierzystów antwerpskich ok. 1510-30 r.

2. Przepowiednia Sybilli (Tabl. II), dt. 1520.

La Sybille prophétisant l'avènement du Christ.

na drz. dęb. 77×48,2 cm. (nr. inw. 34688).

W kat. Popł.: Malarz niderlandzki z 1 poł. XVI w. — Por. M. Friedländer, *Altniederländische Malerei*, Lejda 1934, Tom XI, str. 35, 79, i tabl. XVIII i nast., oraz Willy Burger, *Die Malerei in den Niederlanden*, München 1925, tabl. 192.

ADRIAEN YSENBRANT (?). Adr. Ysenbrant albo Isenbrant, ur. w Haarlemie, um. w Bruges w 1551 r. Uczeń Gerarda Davida w Bruges.

3. Madonna z Dzieciątkiem między św. Janem Chrzcicielem i św. Hieronimem (Tabl. III).

La Vierge à l'Enfant entre Saint Jean Baptiste et Saint Jérôme.
krąg, na drz. dęb., średn. 87 cm. (nr. inw. 34686).

W kat. Popł.: Gerard Dawid. — Ze zb. Zabielskiego w Petersburgu. Postacie nie są dostatecznie mocno ustawione ani dość poprawnie narysowane, aby obraz mógł być dziełem Gerarda Davida. Krajobraz, znacznie przewyższający w wykonaniu postacie, przypomina pejzaż w „Madonnie“ Ysenbranta w National Gallery w Londynie (N. 1864), dawniej uważanej za dzieło Herri met de Blesa. Zob. Friedländer, *Altniederländische Malerei*, Lejda 1934, Tom XI, str. 79.

GILLIS MOSTAERT, ur. w Hulst kolo Antwerpji około 1525/34 r. (?), um. w 1598 r. Uczeń Jana Mandyna w 1550 r.

4. Kazanie św. Jana (Tabl. IV).

La prédication de Saint Jean.

na drz. dęb. 106×139 cm. (nr. inw. 34692).

W kat. Popł.: Gillis van Coninxloo. — Postacie ludzkie na tym obrazie są bezwątpienia dziełem Gillisa Mostaerta, por. obrazy jego: „Ucieczka do Egiptu“ w Stockholmie, sygn. i dt. 1573, i „Rynek“ w galerji Nostitz w Pradze z monogr. i datą 1579. Krajobraz jest prawdopodobnie dziełem Cornelisa Molenaera (ur. ok. 1540 w Antwerpji, um. 1589 r.), por. jego krajobraz w Muzeum w Berlinie sygn. C. M. (Nr. 706). Lewa strona obrazu uszkodzona przez przemycie.

ADRIAAN de WEERDT (?), zw. we Włoszech „Adriano del Hoste“, ur. w Brukseli ok. 1510 r., um. w Kolonji ok. 1590 r. Uczeń Christiana van den Queborne w Antwerpji. W początkach twórczości malował krajobrazy w guście Fransa Mostaerta, przed r. 1566 odbył podróż do Włoch, gdzie studjował dzieła Parmigianina. Pracował głównie w Kolonji.

5. Chrystus na Górze Oliwnej (Tabl. V). Lewe skrzydło tryptyku. Grisaille.

Le Christ au Jardin des Oliviers.

na drz. 83×37 cm. (nr. inw. 34687).

W kat. Popł.: Malarz niemiecki z pocz. XVI w. — Przypisywanie obrazu de Weerdowi jest oparte na rysunku, sygn. i dt., znajdującym się w Albertinie w Wiedniu. Por. Benesch, *Verzeichnis der niederl. Zeichnungen der Albertina*.

„MISTRZ SYNA MARNOTRAWNEGO“ („Meister des Verlorenen Sohnes“). Anonimowy malarz XVI w. szkoły antwerp-

skiej, może identyczny z Lenaertem Kroes'em, którego van Mander wymienia wśród uczniów Gillisa Coninxloo w Antwerpii. Krytyka najnowsza zgrupowała szereg dzieł tego mistrza i przyjęła umowne określenie „Mistrz Syna Marnotrawnego“, które pochodzi od jego obrazu tej treści w Muzeum w Wiedniu (Nr. 773).

6. Chrystus z uczniami w drodze do Emmaus (Tabl. VI).

Le Christ sur le chemin d'Emmaüs.

na drz. dęb. 74,5 × 104,5 cm. (nr. inw. 34693).

W kat. Popł.: Gillis van Coninxloo. — Ze zb. Zabielskiego w Petersburgu. Zob. Hulin de Loo, Catalogue du Musée de la ville de Gand, 1909, str. 55 i jego Catalogue critique, Gand 1902; G. Glück, Mandyn, Jahrb. d. Kgl. Preuss. Kunstsamml. 1904, XXV, str. 175 i Grete Ring, Meister des Verlorenen Sohnes, Jan Mandyn und Lenaert, w Jahrbuch für Kunstwissenschaft 1923, str. 196.

FRANS POURBUS STARSZY, ur. w Bruges w 1545 r., um. w Antwerpii w 1581 r. Syn i uczeń Peetera Pourbusa, od 1562 r. uczeń Fransa Florisa.

7. Portret damy w białym czepku z łańcuchem w pasie (Tabl. VII).

Portrait d'une dame en coiffe blanche.

na drz. dęb. 74 × 52,5 cm. (nr. inw. 34666).

Ze zbioru D. I. Szczukina w Moskwie. Publ. w czasopiśmie „Chudożestwennyja Sokrowiszczja Rossii“, 1905 r., pl. 136, jako Peeter Pourbus. Wykonany ok. 1570-80 r. Por. portret kobiecy w Muzeum w Berlinie, sygn. (Nr. 686), i dwa portrety kobiece, licytacja Kleinbergera w 1911 r. (Kat. il.).

SZKOŁA JANA VAN HEMESSEN. (Jan van Hemessen, ur. w Hemessen koło Antwerpii ok. 1500 r., um. w Haarlemie w 1566 r.).

8. Św. Rodzina ze św. Elżbietą i św. Janem. Sygn., dt. „*Hemessen pinx. 1541*“.

Sainte Famille avec Sainte Elisabeth et Saint Jean.

na miedzi 46,4 × 35 cm. (nr. inw. 34690).

W kat. Popł.: Jan van Hemessen. — Ze zb. Mitusowa w Petersburgu. Obraz ten znajdował się na wystawie „Sztuki Narodów Sprzymierzonych“ w Peters-

burgu w 1914 r. (Nr. 9), jako dzieło Jana v. Hemessen. Zob. „Staryje Gody“, 1915, I, str. 76.

Obraz jest repliką szkolną z takiejże kompozycji oryginalnej Jana v. Hemessen w Pinakotece w Monachjum (Nr. 171), sygn. i dt. 1541 (na drz. 47 × 35 cm.). Porównanie obrazu ze zb. Popławskich z egzemplarzem monachijskim wyraźnie wskazuje na to, że nasz obraz jest tylko szkolną kopją oryginału. Podpis i data również zostały skopjowane. Pod tkaniną, zasłaniającą ciało św. Jana i pod jego nóżką, inaczej ustawioną niż na obrazie monachijskim, można zauważyć ślady poprzedniej kompozycji. Zob. Friedländer, *Altniederländische Malerei*, Lejda 1935, Tom XII, Nr. 208. i Felix Graefe, Jan Sanders van Hemessen, Lipsk 1909 r.

HOLENDERSKA KOPJA OK. 1620 Z FRANSA FRANCKENA I. (Frans Francken I, ur. w 1542 r., um. w Antwerpji w 1616 r.).

9. Ukrzyżowanie.

Crucifiement.

na miedzi 41 × 32 cm. (nr. inw. 34699).

W kat. Popł.: Frans Francken II (1581-1642). — Kompozycja obrazu pochodzi od Fransa Franckena I-go, por. jego „Ukrzyżowanie“ w Muzeum w Nantes (Nr. 406); wykonanie obrazu jest charakterystycznie holenderskie, — por. szczególnie ostre światła na postaciach. Możliwe, że kopja ta jest dziełem Rombouta van Troyen (ok. 1650 r.). Por. np. „Składanie ofiar Molochowi“ Rombouta v. Troyen, podp. i dt. 1636, w handlu paryskim w 1927 r. Styl Fransa Franckena II-go, w którym już się odczuwa wpływy Rubensa, mało ma wspólnych cech z tym obrazem, por. „Ukrzyżowanie“ Fransa Franckena II w Luwrze.

AMBROSIUS FRANCKEN, ur. w Herensthal w 1544 r., um. w 1618 r. Syn malarza Nicolasa Franckena, brat Fransa i Hieronima I Franckenów. Uczeń Fransa Florisa. Był we Włoszech i w Fontainebleau.

10. Męczeństwo św. Sebastjana, dt. 1593.

Le martyre de Saint Sébastien.

na drz. dęb. 41,6 × 28,5 cm. (nr. inw. 34694).

Por. Męczeństwo św. Jerzego w Muzeum w Antwerpji (Nr. 141).

MARTEN VAN CLEVE, ur. w Antwerpji w 1527 r., um. tamże w 1581 r. Syn malarza Willema van Cleve, uczeń Fransa

Florisa. Malował małe obrazki rodzajowe pod silnym wpływem Peetera Brueghla I.

11. Wesele chłopskie.

Noce villageoise.

krąg, na drz. dęb., średn. 32,5 cm. (nr. inw. 34697).

W kat. Popł.: Pieter Balten. — Kompozycja złożona z elementów zapożyczonych u P. Brueghla st., ale nieodpowiadająca żadnemu ze znanych jego obrazów. Małe okrągłe figurki z okrągłymi nosami i oczyma są charakterystyczne dla manieri Martena van Cleve. Por. obraz tego malarza na licytacji zb. Berall de Siret, Antwerpja 15 grudnia 1930, i przypisywany mu przez L. Burcharda „Tanicc chłopski“ w Muzeum w Rouen (tam jako Brueghel st.).

M A L A R S T W O F L A M A N D Z K I E

PETRUS PAULUS RUBENS, ur. w Siegen w 1577 r., um. w Antwerpii w 1640 r. Uczeń pejzażysty Tobiasza Verhaechta i Otona Veniusa (1582-96). Od 1600 do 1609 r. bawił we Włoszech. Pracował w Antwerpii, we Włoszech, w Paryżu, w Madrycie i w Londynie.

12. Chrystus Upadający pod Krzyżem (Tabl. VIII).

Le portement de croix, esquisse originale.

na drz. dęb. 65×47,5 cm. (nr. inw. 35794).

Oryginalny szkic Rubensa, wykonany ok. 1612-15 r.; pierwszy pomysł wielkiej kompozycji „Chrystusa Upadającego pod Krzyżem“, która znalazła swą późniejszą realizację w olbrzymim obrazie (569×350 cm.), wykonanym w roku 1636/37 dla opactwa w Afflighem, obecnie w Muzeum w Brukseli.

Szkic ten znajdował się w XVIII w. w galerji Manfrotti w Wenecji i był rytowany przez Pietro Monaco przed 1763 r. Zarówno charakter malarstwa, jak też gama kolorystyczna, pomysł kompozycyjny oraz rytm ruchów wyraźnie wskazują, że jest to całkowicie własnoręczny szkic Rubensa. Zestawienie go ze szkicami tejże kompozycji i z dużym obrazem w Brukseli pozwala widzieć w nim pierwszą redakcję tej kompozycji. Zestawiając dotychczas znane kompozycje tej treści, możemy ustalić chronologiczny porządek w następujący sposób:

1) Szkic ze zb. Popławskich ok. 1612/15 r. i miedzioryt z tego szkicu P. Monaco (1763).

- 2) Miedzioryt P. Pontiusa, dt. 1632, według nieznanego dziś szkicu Rubensa, wykonanego znacznie wcześniej, ok. 1615/20 r.
- 3) Szkic Rubensa w Galerji w Kopenhadze (Nr. 142), w którym zaszły kapitalne zmiany w stosunku do szkiców 1 i 2, i który prawdopodobnie powstał po 1632 r., t. j. po zjawieniu się miedziorytu Pontiusa.
- 4) Bardzo zbliżony do niego szkic w Rijksmuseum w Amsterdamie (Nr. 2065), w którym grupa środkowa otrzymała nową redakcję.
- 5) Wreszcie duży obraz dla opactwa w Afflighem z r. 1636/37, obecnie w Muzeum w Brukseli.

Do spisu tych szkiców należy dodać:

A. Szkic tejże kompozycji w Akademji Sztuk Pięknych w Wiedniu. Wedle Fr. Antala (p. n.) dzieło van Dycka ok. 1616/17 r.

B. Szkic w b. zbiorze Kuranda w Wiedniu.

Zob. Fr. Antal, *Zwei flämische Bilder der Wiener Akademie*, Jahrb. d. Preuss. Kunstsammlungen 1923, Tom XLIV, str. 57. Fr. Antal omawia chronologiczny porządek poszczególnych szkiców i stawia na pierwszym miejscu miedzioryt P. Monaco (oryginalny szkic ze zb. Popławskich nie był mu znany). Natomiast nie wspomina o szkicach w Kopenhadze i w zb. Kuranda, obraz zaś Akademji Wiedeńskiej przypisuje van Dyckowi i datuje ok. 1616/17 r., co, naszym zdaniem, nie jest możliwe.

Podług zdania L. Burcharda, uprzejmie zakomunikowanego autorowi katalogu niniejszego, szkic wiedeński jest dziełem jednego z uczniów Rubensa (nie van Dycka), szkic zaś warszawski — oryginalnem dziełem Rubensa (opinia wydana na podstawie fotografii ze szkicu i miedziorytu P. Monaco).

Zob. też M. Rooses, *L'oeuvre de Rubens*, Antwerpja 1888, II, str. 63, Nr. 274, 274 bis, 274 ter. etc.; Frimmel, *Geschichte der Wiener Gemäldesamml.*, Nr. 157; Smith, *Catalogue raisonné*, Londyn 1830, II, 224.

CORNELIS DE VOS, ur. w Hulst w 1585 r., um. w Antwerpji w 1651 r. Brat malarza Pauwela de Vos. W 1599 r. uczeń Davida Remeus'a. Odbywał wędrówkę artystyczną od r. 1604 do r. 1608, następnie uległ wpływowi Rubensa i van Dycka.

13. Portret damy w białym czepku i krezie (Tabl. IX).

Portrait d'une dame à coiffe blanche et à large cornette.

na drz. dęb. 43,5 × 35,5 cm. (nr. inw. 34662).

W kat. Popł.: Peter Paul Rubens. — Możliwe, że portret przedstawia siostrę mistrza, Margaritę de Vos, żonę malarza Fransa Snydersa. Portret powstał prawdopodobnie ok. 1615 r. Por. portret rodzinny małżonków Snydersów pendzla van Dycka w Galerji w Kassel i portret kobiety w zb. hr. C. Wachtmeister'a w Wanas w Szwecji (Granberg, *Inventaire général des Trésors d'Art en Suède*, Stockholm 1912, II, 89).

PEETER NEEFFS STARSZY, ur. w Antwerpii w 1578 albo 1585 r. (?), um. tamże między r. 1656-61. Prawdopodobnie uczeń Hendrika Steenwyka mł. Był pod wpływem Hendrika Steenwyka st.

14. Wnętrze kościoła. Sygn. *P. Neeffs*.

Intérieur d'église.

na drz. dęb. 72×97 cm. (nr. inw. 35833).

Por. „Wnętrze kościoła“ P. Neeffsa st. w Detroit, Institute of Art (Nr. 155).
Zob. H. Jantzen, Das niederländische Architekturbild, Lipsk 1910.

NAŚLADOWCA JANA BRUEGHLA I Z KOŃCA XVII W.
(Jan Brueghel I, ur. w Brukseli w 1568 r., um. w Antwerpii w 1625 r.).

15. Krajobraz z postaciami wieśniaków.

Paysage avec figures de paysans.

na pł. 102,8×162,4 cm. (nr. inw. 35801).

W kat. Popł.: Malarz flamandzki XVII w. — Spóźniony i słaby naśladowca Jana Brueghla I, który malował duże krajobrazy, wzorując się na znacznie mniejszych oryginałach mistrza; postacie wydłużone i niezgrabne. Obrazy tego anonimowego malarza spotyka się często w handlu pod imieniem Jana Brueghla. Por. licytacja w Brukseli (Giroux), 15 marca 1926, — kopja z oryginału J. Brueghla, który znajdował się w pałacu w Pawłowsku pod Petersburgiem.

SZKOŁA RUBENSA OK. 1610-20 R.

16. Zabójstwo Abła. Szkic.

Caïn tuant Abel.

na drz. dęb. 32,5×43,5 cm. (nr. inw. 35800).

W kat. Popł.: Bartholomaeus Spranger. — Szkic ten, który posiada cechy malarstwa flamandzkiego z końca XVI w., połączone z technicznymi i kompozycyjnymi inowacjami Rubensa, jest prawdopodobnie utworem jednego z licznych uczniów i pomocników Rubensa z lat 1610-20. Nie jest wykluczone, że autorem tego dzieła jest Cornelis Schut (1597-1655), który został mistrzem gildji w r. 1618 po latach nauki z początku u Coebergera, pracującego jeszcze w starej manierze, a następnie u Rubensa. Pomysł skrótu nogi Abła powstał pod wpływem kompozycji Rubensa „Złożenie do grobu“ (Wiedeń, Galeria ks. Liechtensteina).

MALARZ FLAMANDZKI XVII W.

17. Portret mężczyzny z krezą (popiersie).

Portrait d'homme avec fraise blanche.

na pł. 63,5×53 cm. (obcięty z czterech stron) (nr. inw. 35818).

Portret został wykonany ok. 1628-35 r. Uczesanie i wąsy portretowanego przypominają modę hiszpańską. W wykonaniu zbliżony do licznych portretów, malowanych pod wpływem van Dycka we Flandrii po jego powrocie z Genui (1628).

MALARZ FLAMANDZKI Z DRUGIEJ POŁOWY XVII W.

18. Portret mężczyzny stojącego przy stole nakrytym dywanem.

Portrait d'homme debout près d'une table.

na pł. 112×78 cm. (nr. inw. 34670).

W kat. Popł.: Peeter Franchoys. — Obraz znacznie słabszy od prac P. Franchoys (por. Nr. 22), wykonany w drugiej połowie XVII w. pod wyraźnym wpływem późnych dzieł van Dycka i dzieł Philippe'a de Champaigne.

JAN van DALEN, albo DALE, flamandzki portrecista, w 1632/33 r. uczeń Daniela de Middelaer, w r. 1640/41 mistrz w Antwerpii. Ostatnia wiadomość o nim z r. 1653. Był pod wpływem Romboutsa i van Dycka.

19. Portret mężczyzny na tle książek.

Portrait d'homme sur un fond de livres.

na pł. 54×44 cm. (nr. inw. 34668).

W kat. Popł.: Malarz flamandzki w. XVII. — Por. Portret rodzinny van Dalena (sygn. „I. v. D. fecit“) w Muzeum w Tournai. Zob. też G. Glück, *Aus Rubens Zeit und Schule, Jahrbuch der Kunsthist. Samml., Wien 1903, XXIV, str. 32.*

JOOST (GIUSTO) SUSTERMAN albo SUTTERMANS, ur. w Antwerpii w 1597 r., um. we Florencji w 1681 r. Uczeń Willema de Vos w 1610 r., następnie Fransa Pourbusa II-go. Od 1620 r. malarz na dworze Cosima II we Florencji.

20. Portret mężczyzny w zbroi z koronkowym kołnierzem (Tabl. X).

Portrait d'un homme portant armure et col de dentelles.

pl. na kartonie 56×45 cm. (nr. inw. 34674).

Prawdopodobnie szkic do większego portretu. Wykonany we wczesnym okresie działalności artystycznej mistrza, przypuszczalnie we Florencji. Por. Portret Leopolda Tyrolskiego († 1632) w Poggio a Caiano, malowany ok. 1625-32 r. Zob. Ugo Ojetti, *Il ritratto italiano dal Caravaggio al Tiepolo alla Mostra di Pal. Vecchio 1911*, Bergamo 1927, str. 90 i P. Bauthier, *Juste Suttermanns*, Bruksela 1912 r. Podług etykiety na odwrocie należał kiedyś do zbioru hr. Heleny Szeremetjew.

LUIGI PRIMO (?), zw. też Luigi Gentile i Louis Cousin, portrecista i malarz historyczny flamandzki, ur. w Brukseli w 1606 r., um. tamże w 1667 r. Studjował w Brukseli i w Paryżu. Od 1626 r. do 1655 r. pracował w Rzymie.

21. Portret mężczyzny.

Portrait d'homme.

na pl. 80 × 63 cm. (nr. inw. 34669).

Na odwrocie dublowanego obrazu napis, przypuszczalnie skopjowany z oryginalnego płótna: „*Johan Georg Frans Wisendo V W. M 1653. L. P. pin.*“ Określenie autora tego portretu jest podane na podstawie kat. Popł. Portret powstał niewątpliwie w Rzymie; właściwości stylistyczne obrazu wskazują na to, że był wykonany przez flamandzkiego malarza, który uległ wpływowi kompozycji portretowych Berniniego.

PEETER FRANCHOYS, syn Lucasa Franchoys, ur. w Malines w 1606 r., um. tamże w 1654 r. Uczeń swego ojca i Gerarda Seghersa w Antwerpii.

22. Portret młodego mężczyzny ze zwojem papieru (Tabl. XI).

Portrait d'un jeune homme avec un rouleau de papier.

na pl. 85,5×66 cm. (nr. inw. 34667).

W kat. Popł.: Lucas Franchoys. — Portret ten należał w początku XX-go w. do zbioru Bałaszowa w Petersburgu. Znajdował się na wystawie pisma „Staryje Gody“ w Petersburgu w 1908 r. (Nr. 309) i był publikowany (z repr.) w piśmie „Staryje Gody“, listopad—grudzień 1908 r. Por. także francuskie wydanie tego zeszytu (w zmienionem opracowaniu, p. t. „*Les anciennes écoles de peinture... à l'Exposition de „Staryje Gody“, Bruxelles 1910*“), art. bar.

N. Wrangla, gdzie trafnie był określony, jako praca Peetera Francoys, na podstawie analogii stylistycznej z portretem męskim P. Francoys w Städel-Institut we Frankfurcie (Nr. 917) i z portretem w Galerji w Darmsztacie (Nr. 194). Zob. też J. v. Schmidt, *Gemälde alter Meister in Petersburger Privatbesitz*, Monatshefte f. Kunstwissenschaft, 1909, str. 178.

SZKOŁA JANA FYTA. (Jan Fyt, ur. w Antwerpji w 1611 r., um. tamże w 1661 r.).

23. Napad psa na łabędzie.

Cygnes assaillis par un chien.

na pl. 154×215,5 cm. (nr. inw. 35797).

W kat. Popł.: Jan Fyt. — Ze zb. Wonlarlarskiego w Petersburgu. Replika szkolna (z odmianami) z obrazu w Muzeum w Antwerpji (Nr. 335, 102×127 cm.), uważanego dawniej za dzieło Snydersa, a obecnie słusznie przypisywanego Fytowi. Prawy łabędź jest dokładnem powtórzeniem oryginału, lewy — odmienny od oryginału, znacznie słabszy. Z pośród licznych uczniów i naśladowców Jana Fyta bardziej znani są: Peeter Boel (dla którego nasz obraz nie jest dostatecznie dobry), Hardime, Jan van Kessel II, Abraham Brueghel, T. Mather i wreszcie uczniowie P. Boela — David de Koninck i Karel van Vogelaer. Obraz nasz znajdował się na wystawie „Sztuki narodów sprzymierzonych“ w Petersburgu w 1914, jako dzieło Fr. Snydersa. Por. W. Szczawinski, „Staryje Gody“ 1915, I, 83.

JACOB JORDAENS, ur. w Antwerpji w 1593 r., um. tamże w 1678 r. Od 1607 do 1615 r. uczeń Adama van Noort. Współpracownik Rubensa.

24. Adam i Ewa w raju (Tabl. XII).

Adam et Eve au paradis.

na pl. 112,5×154 cm. (nr. inw. 35823).

W kat. Popł.: Szkoła Rubensa. — Obraz ten był na wystawie „Sztuki narodów sprzymierzonych“ w Petersburgu w 1914 r., jako „szkoła Rubensa“, i omówiony był w piśmie „Staryje Gody“, 1915, I, str. 83 przez W. Szczawinskiego, jako przykład współpracy rozmaitych malarzy z pracowni Rubensa. Według Szczawinskiego „wykonany w pierwszych latach XVII wieku“. — Obraz jest w rzeczywistości dziełem późniejszego okresu twórczości Jordaensa. Nieco zaniedbany rysunek ciał i rudawa tonacja w cieniach, a również manierystyczna kompozycja postaci są charakterystyczne dla okresu 1640-1650. Obraz jest w złym stanie zachowania, zwłaszcza jeśli chodzi o dwie główne postaci.

Rooses (Jacob Jordaens, Stuttgart 1908) przytacza w spisie dzieł mistrza dwa obrazy na ten temat.

JAN PEETERS, ur. w Antwerpii w 1624 r., um. po 1677 r. (?).
Brat malarzy Bonawentury i Gillisa Peetersów i ich uczeń
w 1642 r.

25. Widok miasta portowego na Wschodzie. Sygn. *Joannes Pieters*,
dt. 1662. Patrz facsimile Tabl. XLIII.

Vue d'un port oriental.

na pł. 77×120 cm. (nr. inw. 35799).

Jan Peeters jest głównie znany ze swych krajobrazów morskich (np. w Muzeum Narodowym w Warszawie, Nr. 92). Wykonał również serię kompozycji, rytowanych przez Bouttats'a i Vorstermana, przedstawiających widoki miast wschodnich: „Diverse viste dei luoghi e contrade di Barbaria“, 1664, i inne. Nasz obraz należy do tej ostatniej kategorii dzieł, wykonanych prawdopodobnie na podstawie cudzych rysunków lub sztychów, jak wnosić można z zupełnego braku wiadomości o podróżach Peetersa.

CORNELIS HUYSMANS, ur. w Antwerpii w 1648 r., um.
w Malines w 1727 r. Uczeń Gaspara de Witte w Antwerpii
i Jacques d'Artois w Brukseli.

26. Krajobraz górzysty.

Paysage montagneux.

na pł. 64×80 cm. (nr. inw. 35796).

Por. zupełnie zbliżony krajobraz Huysmansa w Muzeum w Bordeaux i jego pejzaż w Muzeum w Berlinie (Nr. 1978).

MALARZ FLAMANDZKI XVII W.

27. Połów nimfy. Resztki sygn., dt. 1630.

Nymphe prise aux filets.

na drz. dęb. 53,5×74 cm. (nr. inw. 35778).

W kat. Popł.: Malarz holenderski. — Ogólny ton obrazu jak też technika malarzka wskazują na to, że obraz ten należy zaliczyć do szkoły flamandzkiej połowy XVII w.

U dołu obrazu 4 dwuwiersze treści humorystycznej:

1. *Ick heb met list seer wel bedacht*)
en heb de vis int net gebracht.*
2. *Visser hebt ghij van die vis weel'
Soo verkoopt mijn dan oock een deel.*
3. *Het vlees sou ick wel vergeeten
Had ick sulcke vis'n't klooster t'eeeten.*
4. *Sulcke visse hebben't ghemaect
dat ick ben op krucken geraect.*

JOOS VAN CRAESBEECK, ur. w Neerlenter ok. 1606 r., um. w Brukseli w 1654 albo 1661 r. Malarz i piekarz. Uczeń Adr. Brouwer'a, w 1634 r. mistrz gildji w Antwerpji.

28. Zabawa weselna (Tabl. XIII).

Fête paysanne.

na desce dęb. 53,6×70,1 cm. (nr. inw. 35804).

Obraz namalowany na fragmencie starszego malowidła. Prześwietlenie rentgenowskie wykazało resztki dwóch większych półpostaci, wykonanych w stylu flamandzkiego malarstwa XVI w. Por. obrazy Craesbeeck'a w Muzeum w Wiedniu i w Antwerpji.

SZKOŁA FLAMANDZKA Z PIERWSZEJ POŁOWY XVII WIEKU.

29. Mężczyzna spożywający soczewicę.

Le mangeur de lentilles.

na pł. 111×81 cm. (nr. inw. 35824).

---

*) Tłumaczenie wierszem przez T. M.

1. Wielem w trudzie się nagłowił,
Nimem w sieć tę rybę złowił.
2. Masz rybaku takie ryby,
Sprzedaj mi je bez ochyby.
3. Mięso przepomnieć byłbym rad,
Bym te rybki w klasztorze jadł.
4. One ryby to sprawiły,
Żem na szczudłach i bez siły.

W kat. Popł.: Szkoła Jordaensa XVII w. — Obraz ten przypomina kompozycje Theodoora Romboutsa (1597-1637): zachowuje układ flamandzkich caravaggistów, oddalając się pod względem światłocienia od wzorów włoskich.

HENDRIK GOOWAERTS, ur. w Malines w 1669 r., um. w Antwerpii w 1720 r. Podróżował do Niemiec i do Węgier.

30. Tabor cyganów przy ruinach.

Campement des bohémiens dans des ruines.

na pł. 111×81 cm. (nr. inw. 35808).

W kat. Popł.: Współczesny naśladowca Davida Teniersa, w. XVII. — Por. obraz H. Goowaertsa „Maskarada w pałacu“, sygn., dt. 1714, ostatnio nabyty przez Muzeum w Brukseli. Lekki i jasny koloryt, jak również łatwa technika malarska są charakterystycznymi oznakami Goowaertsa, przezwanego „flamandzkim Longhi“. Zob. „Société des Amis des Musées Royaux de l'Etat. XXV Années d'activité 1907-1932“, Bruksela 1932, str. 54, pl. XI, i R. Oldenbourg, Flämische Malerei, Berlin 1922.

PAUL BRIL, ur. w Antwerpii w 1554 r., um. w Rzymie w 1626 r. Od 1574 r. przebywał we Włoszech. Uczeń swego brata Mathiasa Brila.

31. Krajobraz leśny (Tabl. XIV). Sygn. *Paulis Bril*. Patrz facsimile Tabl. XLIII.

Forêt.

na desce dęb. 49,6×63,6 cm. (nr. inw. 35803).

Jeden z najwcześniejszych obrazów mistrza, wykonany pod bezpośrednim wpływem Mathiasa Brila. Por. w serji miedziorytów, wykonanych przez Hondiusa podług kompozycji Math. Brila, plansze 14 i 25, dt. 1614 r. Zob. Mayer, *Leben und Werke der Brüder Mathias und Paul Bril*, Lipsk 1910.

JOOS DE MOMPER, ur. w Antwerpii w 1564 r., um. tamże w 1635 r. Syn i uczeń Barthol. Mompera. Podróżował po Włoszech i po Szwajcarii, czynny w Antwerpii.

32. Krajobraz.

Paysage.

na desce dęb. 15×29,5 cm. (nr. inw. 35802).

Pejzaż typowy dla Mompera z kolorystycznym podziałem trzech planów: pierwszy plan brązowy, drugi zielony, trzeci błękitny. Rozległa przestrzenność

kompozycji wskazuje na to, że obraz został wykonany w pierwszych latach XVII w.

SEBASTIAAN VRANCX, ur. w Antwerpii w 1573 r., um. tamże w 1647 r. Uczeń Adama van Noorta. Podróż do Włoch w 1597 r.

33. Napad na obóz. Pendant do Nr. 34.

Convoi assailli.

na miedzi 40×64,4 cm. (nr. inw. 35805).

W kat. Popł.: Malarz flamandzki z końca XVI w. — Por. obrazy Seb. Vrancxa: 1) „Maruderzy“ w Ermitażu, 2) „Napad“ w Muzeum w Brukseli i 3) „Obozowisko“ w b. zb. Webera w Hamburgu.

SEBASTIAAN VRANCX — por. Nr. 33.

34. Napad na miasteczko. Pendant do Nr. 33.

Pillage d'une bourgade.

na miedzi 40×64,4 cm. (nr. inw. 35806).

DAVID TENIERS MŁODSZY, ur. w Antwerpii w 1610 r., um. tamże w 1690 r. Syn i uczeń Davida Teniersa st. Por. Nr. 36.

35. Popiersie chłopca. Monogr. *D.T.F.*

Le Rieur.

na drz. dęb. 16×12 cm. (nr. inw. 35798).

Pochodzi ze zbiorów P. Delarowa w Petersburgu. Licytacja 1914 r., Nr. 77 — „Le Rieur“.

Koloryt nieco pociemniał. Należy do drugiego okresu twórczości Teniersa: przewaga tonów srebrzystych.

LUCAS VAN UDEN i DAVID TENIERS MŁODSZY. Lucas van Uden, ur. w Antwerpii w 1595 r., um. w 1672 r. Uczeń swego ojca. Malował często krajobrazy w obrazach Rubensa i Teniersa.

David Teniers mł., por. Nr. 35.

36. Scena w parku.

Promenade dans le parc.

na pł. 110×141 cm. (nr. inw. 35795).

Ze zb. Mitusowa w Petersburgu. Obraz wykonany ok. 1650 r.

MALARSTWO HOLENDERSKIE

KOPJA WEDŁUG CORNELISA VAN HAARLEM. (Cornelis van Haarlem, ur. w Haarlem w 1562 r., um. tamże w 1638 r.).

37. Adam i Ewa. Sygn. monogr. C.H. 1616.

Adam et Eve.

na drz. dęb. 34,5×23,5 cm. (nr. inw. 34695).

W kat. Popł.: Cornelis van Haarlem. — Mimo monogramu, obraz ten należy uważać tylko za kopję z kompozycji artysty. Por. obrazy tejsamej treści w Rijksmuseum w Amsterdamie (Nr. 1592), w Dreznie (Nr. 852), w Haarlemie dt. 1620, w Hamburgu dt. 1622 (Nr. 67) i miedzioryt Saenredama z innej kompozycji tejże treści.

DAVID VINCKEBOONS, ur. w Malines w 1578 r., um. w Amsterdamie w 1629 r. Uczeń ojca swego Filipa Vinckeboonsa V-go, z którym jeszcze w r. 1586 przeniósł się do Amsterdamu, gdzie stał się jednym z pierwszych reprezentantów przeniesionego na grunt holenderski pejzażowo - rodzajowego malarstwa Flandrii.

38. Kazanie Św. Jana (Tabl. XV).

Prédication de Saint Jean.

przeniesiony z drz. na pl. 48,5×77,5 cm. (nr. inw. 34696).

Obraz powstał ok. r. 1615. Por. obraz tejże treści w Rijksmuseum w Amsterdamie (Nr. 2558). Manierystyczne postacie na pierwszym planie przypominają styl wczesnych obrazów Abrahama Bloemarta.

MARTEN PIETERS DEYN (?), ur. ok. 1576 r., um. w 1624 r.

39. Portret staruszki siedzącej w fotelu (Tabl. XVI), dt. 1613, napis: *AETATIS. SVE. 86/A^o, 1613.*

Portrait d'une vieille dame.

na drz. dęb. 105×74 cm. (nr. inw. 34664).

W kat. Popł.: Cl. Moyaert. — Ze zb. hr. Szuwałowej w Petersburgu. Por. portret starszki ze zbiorów Crehnen w Krefeldzie, podpisany monogr. M P D i dt. 1614, wykazujący wielką analogję w modelowaniu malarskiem. Bredius (Oud Holland, 1920, Vol. 33, p. 22) uważa portret z Krefeldu za dzieło Mart. P. Deyna, jedyne, jakie doszło do nas.

JAN MIENZE MOLENAER, ur. w Haarlemie (?) w 1610 r. (?), um. tamże w 1668 r. Pozostawał pod wpływem Fransa Halsa i Dirka Halsa. W 1635 r. ożenił się z malarką Judytą Leyster.

40. Chłopiec z kostkami do gry (Tabl. XVII). Sygn. „M“ i dt. 1641.

Garçonnet tenant des osselets dans son chapeau.

na drz. dęb. 31 × 24 cm. (nr. inw. 34676).

Charakterystyczne dzieło J. M. Molenaera z początku 40-tych lat, już w daleko większym stopniu zależne od malarstwa amsterdamskiego, niż od szkoły haarlemskiej.

Por. b. podobnego chłopca w Bergamo, Gall. Morelli.

MALARZ FLAMANDO - HOLENDERSKI Z POCZĄTKU XVII W.

41. Krajobraz z wioską (klasztorem?) (Tabl. XVIII).

Paysage avec cloître.

na drz. dęb. 41 × 81 cm. (nr. inw. 34700).

W kat. Popł.: Esaias v. de Velde. — Krajobraz przedstawia klasztor (?) z postaciami mnichów, co wskazuje na to, że był wykonany raczej we Flandrii niż w Holandji. Płynność farb i przezroczyste różowe tony w murach wskazują również na Flandrję. Jednolita tonacja pierwszego planu jest cechą holenderską. Por. ten obraz z dziełami mistrzów, którzy pracowali w obydwu krajach ok. 1615/30, np. Pectet Stalpaert (1572-1622), flamand z pochodzenia, czynny w Amsterdamie, którego krajobraz w Rijksmuseum w Amsterdamie, sygn. (Nr. 2228), ma wiele cech pokrewnych.

MATHIEU DUBUS (du Bus, de Bois etc.), ur. w południowej Flandrii ok. 1590 r., um. ok. 1665/6 r. w Hadze, gdzie mieszkał od 1620 r. Malował m. i. dekoracje ścienne.

42. Krajobraz z ruinami kościoła (Tabl. XIX). Sygn. *Mathieu Dubus*. Patrz facsimile Tabl. XLIII.

Paysage avec les ruines d'une église.

na drz. dęb. 59×39 cm. (nr. inw. 35785).

Por. sygn. obraz Dubus'a w Rijksmuseum w Amsterdamie (Nr. 820), przedstawiający „Fortecę morską we Włoszech“, wykonany pod wpływem Herculesa Seghersa. Zob. A. Bredius, *Kunstlerinventare*, Haga 1915-1922, Vol. II i VII, passim, oraz Jacques Combe, Mathieu Dubus, w „L'amour de l'Art“, 1935, IX, str. 325.

JAN WILLEMSZ DECKER, ur. w Gouda ok. 1553 r., żył jeszcze w 1616 r. i zamieszkiwał wówczas w Delft. W 1579 r. wspomniany jako obywatel Amsterdamu, gdzie mieszkał w ciągu 20 lat. Ojciec malarza Willema Deckera (1586-1623/24).

43. Krajobraz górzysty (Tabl. XX). Sygn. J. W. Decker. Patrz facsimile Tabl. XLIII.

Une vallée dans les montagnes.

na drz. dęb. 65×100,5 cm. (nr. inw. 35786).

W kat. Popł.: Willem Decker (1586-1623/24). — Sygnatura tego obrazu „J. W. Decker“ jest identyczna w charakterze z sygnaturą krajobrazu w zb. G. de Jong w Amsterdamie, który jest dziełem Jana Willemsza Deckera (ojca). Styl obrazu, pozostającego pod mocnym wpływem malarstwa flamandzkiego, wskazuje na to, że powstał prawdopodobnie jeszcze w ostatnich latach XVI w.

ADRIAEN VAN DE VENNE, ur. w Delft w 1589 r., um. w Hadze w 1662 r. Uczeń Hieronima van Diesta. Obrazy rodzajowe, krajobrazy, portrety.

44. Kobieta i błazen. Napis: *Geckie met denk* (Błazenku nie zdejmuj pończochy).

La dame et son fou.

na drz. dęb. 54,5×75 cm. (nr. inw. 35773).

Jeden z najlepszych obrazów tego mistrza; powstał ok. 1630 r. Rodzajowe obrazy A. v. d. Venne miewają, jak powyższy, charakter drastyczny, por. np. „Les femmes se disputant une culotte“, zb. P. Semenowa w Petersburgu, sygn. (Nr. 529 i 530). Dla rozwoju malarstwa rodzajowego Holandji miał znaczenie pierwszorzędne i wywarł wpływ nawet na J. Steena. Por. też Nr. 45. Zupełnie zbliżony w kompozycji i w stylu obraz A. v. d. Venne w zb. Bodkina w Dublinie — „Kobieta siedząca przed kominkiem i mężczyzna rozpościerający przed

nią szatę". (Rijksbureau, Arch. H. de G.). Temat „Kobieta i błazen” powtórza się jeszcze raz w odmiennej kompozycji w obrazie z licytacji „G” w Paryżu 29. VI. 1920 (tamże).

PSEUDO VAN DE VENNE. Nieznany malarz holenderski z pierwszej połowy XVII w., którego rodzajowe obrazy były początkowo przypisywane Adriaenowi v. d. Venne (p. Nr. 45), a następnie zostały zgrupowane pod anonimowym określeniem „Pseudo v. d. Venne”, por. L. Scheibler, Repertorium f. Kunstw. VI, 1883, str. 192.

45. Tabor cygański (Tabl. XXI).

Campement de bohémiens.

na pł. 78,5 × 112,5 cm. (nr. inw. 35788).

Warjant tego obrazu z odmianami znajduje się w Muzeum w Brunświku (Nr. 211, 112 × 130 cm.). Zob. Martin, Altholländische Bilder, Berlin 1918, str. 25 i 33 (repr.) i Alb. Heppner, Simon de Vlioger und der Pseudo v. d. Venne, Oud Holland, 1930, Vol. 47, str. 78. Zob. też Frimmel, Blätter für Gemäldekunde, II, 1906, str. 98-100.

LODEWYCK VAN LUDICK, ur. w Amsterdamie w 1629 r., um. przed 1697 r. Malował itałjanizujące krajobrazy w stylu Jana Botha.

46. Zalesiona góra z zamkiem nad rzeką (Tabl. XXII). Sygn.

L. v. Ludic. Patrz facsimile Tabl. XLIII.

Montagne boisée avec un château au sommet.

na pł. 42 × 50 cm. (nr. inw. 35790).

Por. pokrewny krajobraz górzysty w Rudolfinum w Pradze (Nr. 397), sygn. L. v. Ludick.

ADAM PYNACKER, ur. w Pynacker koło Delftu w 1622 r., um. w Amsterdamie w 1673 r. Malował krajobrazy włoskie pod wpływem Jana Botha. Był we Włoszech w ciągu 3-ch lat, przed 1645 r.

47. Krajobraz włoski (Tabl. XXIII). Sygn. *A. Pynacker.*

Paysage italien.

na drz. dęb. 44,5 × 63 cm. (nr. inw. 35783).

Ze zb. P. Ochoczynskiego w Petersburgu.

Por. „Krajobraz“ Pynackera w Akademji w Wiedniu (Inw. 694) i sygn. krajobraz w Muzeum w Bonn (Nr. 217). Sztafaż pendzla tegoż artysty.

WILLEM ROMEYN, ur. w Haarlemie ok. 1624 r., um. tamże po 1693 r. Uczeń Berchema (1642) i prawdopodobnie Carel'a Dujardin. W 1646 r. był we Włoszech.

48. Krajobraz z ludźmi i bydłem. Sygn., dt. *W. Romeyn 1646*.
Patrz facsimile Tabl. XLIII.

Paysage avec bétail et bergers.

na drz. dęb. 59,6×83,5 cm. (nr. inw. 35780).

Pochodzi ze zb. P. Ochoczynskiego w Petersburgu. Zob. „Sredi Kolekcjone-row“, 1922, IV, str. 34.

Por. sygn. obraz Romeyna „Odpoczywające stado“ w Galerji w Dreźnie (Nr. 1524). — Zob. I. Budde. *Die Idylle im Holländischen Barock*, Kolonja 1929, str. 96.

MELCHIOR GELDORP (?), prawdopodobnie syn albo siostrzeniec Gortziusa Geldorpa (1578-1618), pracował w Kolonji między 1615 i 1637 r. Wurzbach, I, 576, wspomina tylko miedzioryty wykonane wedle portretów M. Geldorpa.

49. Portret kobiety (Tabl. XXIV), dt. 1628, fragment monogr. *M. G. (?)*. Patrz facsimile Tabl. XLIII.

Portrait de femme.

na drz. dęb. 88×65 cm. (nr. inw. 35816).

W kat. Popł.: Cornelis Ketel? — Obraz bardzo charakterystyczny dla szkoły Gortziusa Geldorpa, włącznie do charakteru liter i liczb. Por. podpis Gortziusa Geldorpa na portrecie kobiecym w Muzeum w Budapeszcie, sygn., dt. 1613. Merlo, *Kölnische Künstler*, 1895, wymienia kilka portretów M. Geldorpa, w zbiorach prywatnych w Kolonji, które z czasem zaginęły.

Dr. Gerson z Rijksbureau z Hagi uprzejmie komunikuje, że egzystują portrety malowane, zupełnie podobne do dzieł Gortziusa Geldorpa, z podpisem M. G. — Melchior (?) Geldorp.

SZKOŁA MIEREVELTA (Michael van Mierevelt, ur. w Delft w 1567 r., um. tamże w 1641 r.).

50. Portret Jacques'a du Mont, syna Antoine'a van Cauwenberghe z Leodjum, dt. 1630.

Portrait de Jacques du Mont, fils d'Antoine de Cauwenberghge de Liège.

na drz. dęb. 154×71 cm. (nr. inw. 35817).

Herb umieszczony u góry z lewej strony pozwolił ustalić nazwisko przedstawionego, co zawdzięczamy poszukiwaniom uprzejmie przeprowadzonym przez Rijksbureau w Hadze.

JAN VAN DER BENT, ur. w Amsterdamie ok. 1650 r., um. tamże w 1690 r. Uczeń Ph. Wouwermana i Adriaena v. d. Velde, naśladował malarstwo Berchema.

51. Krajobraz włoski z ludźmi i stadem.

Paysage italien.

na pł. 98×61,9 cm. (nr. inw. 35789).

Por. obraz „Odpoczynek przy studni“ Jana v. d. Benta w zb. M. Lederer w Wiedniu (ok. 1900 r.).

Zob. Frimmel, *Lexicon der Wiener Gemäldesammlungen*, II, Monachjum, 1914, str. 520.

JACOB WILLEMSZ DE WET I, ur. w Haarlemie w 1610 r., um. tamże po 1671 r. Uczeń (?) Rembrandta ok. 1630-32.

52. Chrystus z dziećmi.

Le Christ et les enfants.

na drz. dęb. 69,2×91,2 cm. (nr. inw. 35776).

Rijksmuseum w Amsterdamie posiada sygn. obraz tejże treści (Nr. 2671). Zbliżony w stylu i sygn. obraz „Wskrzeszenie Łazarza“ znajduje się w Ermitażu (Nr. 1699). Pokrewna kompozycja w obrazie „Bracia Józefa przynoszą ojcu szaty“, Haarlem, Muzeum. (Rijksbureau, Arch. H. de G.).

JAN DE WET, malarz holenderski; bliższych wiadomości o jego życiu nie posiadamy. Prawdopodobnie uczeń Rembrandta w Lejdzie ok. 1630 r.

53. Chrystus i Jawnogrzeźnica.

Le Christ et la femme adultère.

na drz. dęb. 60×80 cm. (nr. inw. 35775).

Por. taką samą kompozycję: 1) licytacja zb. Veilinga w Monachjum 3 czerwca 1908 (dt. 1657); 2) zb. hr. Alfreda La Vigne de Hallebaye i 3) obraz w nieświadomem miejscu (Rijksbureau, Arch. H. de G.).

DIRK STOOP, ur. w Utrechcie w r. 1610, um. w 1686 r. Kształcił się pod wpływem batalistów, jak Benj. Gerritsz Cuyp i Palamedes. Pracował też w Portugalji i w Anglii.

54. Potyczka kawalerji z piechotą.

Escarmouche.

na pł. 81×121 cm. (nr. inw. 35774).

W kat. Popł.: Benjamin Cuyp. — Obraz zbliżony do „Potyczki kawalerji“ w Muzeum w Grazu (niepodpis., atryb. H. de G.) i do sygn. obrazu w b. zbiorze Schubarta w Monachjum (Katalog der Saml. Schubart, München). Por. też „Utarczkę“ sygn. dt. 1654 w zb. Rossbacha w Lipsku. Zob. P. T. Swillens, De Utrechtsche Schilders Dirk en Marten Stoop, Oud Holland, 1934, Vol. 51, p. 116.

LAURENS CRAEN, malarz holenderski martwej natury z połowy XVII w., malował pod wpływem Hedy i Pietera Claesza. 1655-64 czynny w Middelburgu.

55. Martwa Natura.

Nature morte.

na pł. 85,6×117,5 cm. (nr. inw. 35820).

W kat. Popł.: Malarz holenderski z pocz. XVII w. — Kompozycja tego obrazu jest zależna od obrazów przedstawiających martwą naturę Florisa van Schootena, który malował między 1615 i 1635 r. w Haarlemie i zapoczątkował wielką szkołę malarstwa martwej natury, w którym celowali Pieter Claesz i Heda. Tonacja bardziej jasna, a także naświetlenia wykonane przez barwy płynniejsze wskazują na Laurensa Craena.

Por. „Martwą naturę“ L. Craena, zb. de Heuvel w Brukseli. Zob. E. Zarnowska, La Nature morte hollandaise, Bruksela 1929, str. 11.

WILLEM VAN DIEST, ur. w Hadze przed 1610 r., um. po 1663 r. Marynista. Pracował pod wpływem G. Porcellisa i S. de Vliegera.

56. Krajobraz morski. Sygnatura (uszkodzona) na desce, pływającej w wodzie.

Marine.

na drz. dęb. 57×73,2 cm. (nr. inw. 35807).

W kat. Popł.: Aart van Antum. — Charakter sygn. zupełnie zbliżony do dobrze zachowanej sygn. W. van Diesta w Pradze, Rudolfinum (Nr. 160). Por. obrazy morskie W. v. Diesta: 1) Licyt. Gal. Rochlitz w Berlinie, VII. 1929, „Cztery okręty na spokojnym morzu“; 2) licytacja, Berlin 10. X. 1932, Nr. 101, „Spokojne morze“, monogr. WvD. — Rijksbureau Arch.

Zob. Willis, Niederländische Marinemalerei, Lipsk 1911, str. 55; Bredius, Meisterwerke des Rijksmuseums, str. 151, (Nr. 116); Granberg, Inventaire général des Trésors d'Art en Suède, Stockholm 1911, Tom I, str. 15 i 57.

DIRCK VAN BABUREN, ur. w Utrechcie, był w r. 1611 uczniem P. Moreelse, następnie pracował we Włoszech, gdzie w wysokiej mierze uległ wpływowi Caravaggia. Um. w Utrechcie w 1624 r. (?).

57. Pasterz z fujarką.

Le berger avec sa flûte.

na pł. 77×59 cm. (nr. inw. 35782).

W kat. Popł.: Jan van Bronkhorst. — Obraz wykazuje znacznie większą zaleźność od wpływu Caravaggia, niż dzieła Bronkhorsta (1603-1661) i przedstawia charakterystyczny okaz wczesnego holenderskiego caravaggizmu, kwitnącego w Utrechcie ok. r. 1620-25. Por. nap. „Biczowanie Chrystusa“ Baburena w klasztorze Franciszkanów w Weert, „Chrystus i uczeni w świątyni“, licytacja zb. Gert Langenstein, i „Popiersie mandolinisty“ w Galerji w Kassel. Zob. T. S. Willens, De Schilder Theodorus (of Dirck) van Baburen, Oud Holland 1931, Vol. 48, p. 88.

WILLEM KOOL, ur. w Haarlemie w 1608 r., um. tamże w 1666 r. Malował krajobrazy nadmorskie w stylu Jana v. Goyen i Woutersa Knyffa.

58. Brzeg morski koło Scheveningen. Sygn. dt. *V. Kool 1658.*
Patrz facsimile Tabl. XLIII.

Plage dans les environs de Scheveningen.

na drz. dęb. 99,5×111,5 cm. (nr. inw. 35787).

Muzeum w Bordeaux posiada obraz tejże treści („Jarmark na ryby“), sygn. V. Koolen.

SZKOŁA REMBRANDTA OK. 1645-50 R.

59. Wnętrze synagogi (Tabl. XXV).

L'intérieur d'une synagogue.

na pł. 50,7×65 cm. (nr. inw. 35819).

W kat. Popł.: Cornelis Saftleven. — Z prac uczniów Rembrandta obraz ten najbardziej przypomina dzieła Samuela van Hoogstraaten (1627-1678), ucznia Rembrandta ok. 1642 r.

UCZEŃ I NAŚLADOWCA JANA STEENA Z KOŃCA XVII W. (Jan Steen, ur. w Lejdzie ok. 1626 r., um. tamże w 1679 r.).

60. Scena przy studni. Sygn. *Steen.*

Les paysans près d'un puits.

na drz. dęb. 44,4×38,2 cm. (nr. inw. 35771).

W kat. Popł.: Jan Steen. — Pochodzi ze zb. Zabielskiego w Petersburgu. Kompozycja powstała pod wpływem motywów zapożyczonych u Jana Steena przez jednego z jego uczniów. Wykonanie postaci i dobór tonów przypominają R. Brakenburgh'a (1650-1702).

AERT VAN DER NEER, ur. w Amsterdamie w 1603/4 r., um. tamże w 1677 r. Rozwinął się pod wpływem braci Camphuysen'ów. Znakomity pejzażysta holenderski, znany ze swych krajobrazów księżycowych, zimowych i pożarów.

61. Krajobraz księżycowy (Tabl. XXVI). Sygn. *A. v. N.*

Clair de lune.

na pł. 47×37,5 cm. (nr. inw. 35777).

Por. Bode, *Die Meister der holländischen u. vlämischen Malerschulen*, Lipsk 1921, str. 198-206 i H. de G. Verz. VII, str. 359-516.

Obraz w czasie poprzednich restauracyj został dość poważnie uszkodzony przez przemycie.

JACOB KNYFF, ur. w Haarlemie w 1639 r., um. w Londynie w 1681 r. Syn i uczeń malarza Woutera Knyffa. W r. 1672 mieszkał w Paryżu.

62. Zamek z mostem zwodzonym (Tabl. XXVII). Sygn. *J Knijf*.
Patrz facsimile Tabl. XLIV.

Château avec pont-levis.

na drz. dęb. 39,9×60,6 cm. (nr. inw. 35792).

Ze zbioru P. Ochoczynskiego w Petersburgu.

EGBERT VAN DER POEL, ur. w Delft w 1621 r., um. w Rotterdamie w 1664 r. Uczeń (?) Cornelisa Saftlevena. Malował nocne pożary wiosek i miast.

63. Pożar miasta (Tabl. XXVIII). Sygn. dt. *E van der Poel* 1658. Patrz facsimile Tabl. XLIV.

L'incendie d'une ville.

na drz. dęb. 44,5×63 cm. (nr. inw. 35782).

Jeden z najlepszych obrazów mistrza.

DIONYSIUS VERBURGH, albo Ver Burgh pracował w Rotterdamie w drugiej połowie XVII w. Mało znany malarz, którego obrazy spotyka się rzadko, a biografia nie jest wyjaśniona; Wurzbach, II, 764, np. na podstawie jedynie mu znanej serji rysunków dt. 1708, uważa go za mistrza 18-go wieku, tymczasem wszystkie jego obrazy są w stylu XVII-go w. Bardziej dokładne wiadomości o nim podał P. Semenov, *Etudes sur les peintres de la coll. Semenov, Petersbourg* 1906.

64. Krajobraz górzysty z mostem (Tabl. XXIX).

Paysage montagneux avec un grand pont.

na drz. dęb. 46,5×63,5 cm. (nr. inw. 35784).

Nie ulega wątpliwości, że obraz ten jest dziełem Verburgha, sądząc z szeregu obrazów, których reprodukcje znajdują się w Rijksbureau, Arch. H. de G. Por. „Krajobraz z jeźdźcem“, Paryż, zb. Mersch, „Krajobraz z chatą nad rzeką“, sygn., zb. d-ra Czempina w Berlinie, i szczególnie „Krajobraz z miasteczkiem w dolinie“, licytacja zb. Langena. Oprócz tego: sygn. krajobraz w zb. Semenowa (Nr. 97) i pendant do tego obrazu w Bredius-Museum w Hadze.

MONOGRAMISTA HB albo PB ze szkoły Jana van Goyen, dt. 1645.

65. Krajobraz zimowy z widokiem na miasto Wesel. Sygn. HB 1645 albo PB 1645.

Paysage d'hiver avec vue sur la ville de Wesel.

na drz. dęb. 41×64 cm. (nr. inw. 35791).

W kat. Popł.: Malarz holenderski z w. XVII. — Monogram PB może być odcyfrowany, jako „P. de Bools“, nazwisko nie wspomniane ani w słowniku Wurzbacha, ani w słowniku Thieme-Beckera. W zb. Semenowa w Petersburgu znajdował się obraz z sygn. „P. de Bools“, należący do szkoły Jana v. Goyen i posiadający wiele wspólnych cech z naszym obrazem. Semenov, *Etudes sur les peintres... de la coll. Semenov, Petersbourg 1906* — podaje o nim takie wiadomości: — „szkoła haarlemska, pierwsza połowa XVII w. Prawdopodobnie należał do rodziny pejzażystów Bol, Bols albo Boels, pochodzącej z Antwerpii i osiedlonej w Haarlemie w początku XVII w.“ Obraz zb. Semenowa cytowany przez Hofstede de Groota, „Jan v. Goyen and his followers“, *Burlington Magazine, 1923, January, Tom XLII, str. 16.*

Wśród uczniów i naśladowców Jana van Goyen był również malarz sygnujący swoje obrazy monogramem HB. W archiwach H. de G. (Rijksbureau) wśród notatek dotyczących szkoły v. Goyena znajduje się wzmianka: licytacja w Gandawie dn. 26 kwietnia 1841, Nr. 319, krajobraz, przedstawiający wieżę i inne budynki koło rzeki, sygn. dt. HB 1650.

JAN VICTORS, ur. w Amsterdamie w 1620 r., um. po 1676 r.
Uczeń Rembrandta około 1640 r.

66. Scena przed oberżą (Tabl. XXX). Sygn., dt. *Jan Victors 1668.*
Patrz facsimile Tabl. XLIV.

Halte devant une auberge.

na pł. 67×111 cm. (nr. inw. 35772).

Pochodzi ze zb. Zabielskiego w Petersburgu. Jeden z najpóźniejszych datowanych obrazów malarza. Por. obraz J. Victorsa „The village cobbler“ w National Gallery w Londynie (Nr. 1312), bardzo zbliżony do naszego obrazu. Obraz miał z prawej strony dosztukowaną część, wykonaną później, którą usunięto w czasie obecnej konserwacji.

FERDINAND BOL, ur. w Dordrechcie w 1616 r., um. w Amsterdamie w 1680 r. Uczeń Rembrandta w Amsterdamie.

67. Portret mężczyzny w hełmie (Tabl. XXXI).

Portrait d'un homme portant un casque sculpté.

na pł. 72,5×62,5 cm. Obcięty z 4 stron (nr. inw. 34675).

Ze zb. P. Ochoczynskiego w Petersburgu, zob. „Sredi Kollekcjonerow“, Moskwa 1922, IV, str. 33-34. Był poprzednio uważany za dzieło Rembrandta. Podług opinii Hofstede de Groot'a i Friedländera — Ferd. Bol. Opinię tę podziela autor katalogu niniejszego.

Malowany ok. 1650-55 r. pod wpływem Rembrandta, por. „Mężczyznę w złotym hełmie“ Rembrandta w Berlinie (Nr. 811 A), malowanego ok. 1650 r. Zamiast hełmu starego, jak u Rembrandta, Bol wymalował hełm w stylu prac znanego złotnika Jana Luthma (1624-1685). Portret ma charakterystyczne dla F. Bola ciężkie rysy twarzy i mniej światłocienia, niż współczesne portrety Rembrandta. Por. portret mężczyzny Bola w Ermitażu w Petersburgu (Nr. 848). Por. też portret „Jana Karola Chodkiewicza“ († 1621) ze zb. baronowej W. Czeczowej w Kozach (woj. Krakowskie), obecnie w depozycie w Muzeum Narodowym w Krakowie; M. Treter, Katalog ilustrowany wystawy mistrzów dawnych we Lwowie 1909 r., Nr. 111 (il.). Wskazanie tego portretu zawdzięczamy uprzejmości p. prof. Z. Batowskiego. Według informacji bar. W. Czeczowej obraz jest w posiadaniu rodziny od 55 lat, a został nabyty od Stanisława Reychana, który go odziedziczył po swym ojcu, art. mal. Alojzym Reychanie. Ten ostatni miał twierdzić, że obraz pochodzi z pracowni malarzkiej na Zamku Warszawskim za Stanisława Augusta i był studjum do serii portretów hetmanów. Według informacji dyr. dr. F. Kopy portret, znajdujący się w depozycie Muzeum Narodowego w Krakowie, uważać należy raczej za kopję, niż oryginał. Obraz ten posiadał u dołu napis, odcięty w czasie restauracji obrazu w połowie XIX w. i umieszczony na odwrocie: „JAN CHODKIEWICZ WOIEWOD KIIOSKI HETMAN ... WIELKI X-a L-tto MIAŁ ZA SOBĄ SYNOWICĘ JAGIELŁA KRÓLA POLSKIEGO IMIENIEM IAWNUHE A^o 1453“.

JACOB VAN WALSCAPELLE, malarz kwiatów i martwej natury, czynny w Amsterdamie w 2-giej połowie XVII w. Rzeczom był uczniem Cornelisa Kicka. Obrazy jego często uchodzą za dzieła Jana Davidsza de Heem.

68. Kwiaty (Tabl. XXXII). Falszywy podpis „de Heem“.

Fleurs.

na pl. 76×61 cm. (nr. inw. 35793).

W kat. Popł.: Willem van Aelst. — Falszywy podpis „...de Heem“, malowany na starym, oryginalnym podpisie, który przy zestawieniu z sygnaturą Walscapelle daje się łatwo rozpoznać, jako podpis tego ostatniego.

Por. sygn. „Kwiaty“ Walscapelle w National Gall. w Londynie (Nr. 1002). Zob. R. Warner, Dutch and flemisch fruit and flower Painters of the XVII-th and XVIII-th centuries, Londyn 1928, str. 109 i nast.

M A L A R S T W O N I E M I E C K I E

WEDŁUG H. S. BEHAMA. (Hans Sebald Beham, ur. w Norymberdze w 1500 r., um. we Frankfurcie w 1550 r. Malarz i rytownik).

69. Fryz, przedstawiający pary taneczne. Sygn., dt. *H. S. B. 1561*.
Fragment dekoracji instrumentu muzycznego.

La danse, frise.

na drz. dęb. 17×157,5 (152,5) cm. (nr. inw. 34691).

W kat. Popł.: Hans Bocksberger lub H. S. Beham. — Kompozycja złożona z elementów, wiernie przejętych z serji miedziorytów H. S. Behama pod nazwą „Zabawa chłopska“ lub „12 miesięcy“ (Das Bauernfest oder die 12 Monate), zawierającej 12 małych miedziorytów, z których 10 (Bartsch 154-163, Pauli 177-186) zużytkowano w naszym obrazie. Data 1561 wskazuje na to, że obraz został wykonany po śmierci Behama.

JOHANN ROTTENHAMMER, ur. w Monachjum w 1564 r., um. w Augsburgu w 1625 r. Był w młodości w Rzymie i w Wenecji, gdzie uległ wpływowi Tintoretta i Veronese'a.

70. Zmartwychwstanie (Tabl. XXXIII).

La Résurrection.

na drz. dęb. 70×53 cm. (uzup. z 2 str. u góry) (nr. inw. 34698).

Zob. Peltzer, Rottenhammer, Jahrb. d. Kunsthist. Samml. Wien 1916, Tom XXXIII.

LORENZ STRAUCH, ur. w Norymberdze w 1554 r., um. tamże w 1630 r. Znany też jako rytownik.

71. Dwustronny portret mężczyzny (Tabl. XXXIV). Wedle napisu — Johannes Christophorus Oelhofen I. Z jednej strony duża głowa z monogr. *L. S.* i datą „*Ano 1619*“ oraz imieniem przedstawionego. Z drugiej strony sportretowany ten sam mężczyzna, przedstawiony po pas, z datą 1625, „*AETATIS 50*“ i imieniem. Patrz facsimile Tabl. XLIV.

Portraits de Johannes Chistophorus Oelhofen I, peints des deux côtés d'une plaque ronde.

krąg na miedzi 31,5 cm. średnicy (nr. inw. 34673).

Por. trzy portrety męskie sygn. i dt. w Muzeum w Norymberdze (NrNr. 427, 428, 429), i podwójny portret dt. 1587, licytacja w Berlinie 3 grudnia 1932 r.

JURIAAN OVENS (?), ur. w Tönningen w Holsztynji w 1623 r., um. w Friedrichstadt w 1691 r., (wedle Thieme-Beckera w 1678). W 1642 r. był uczniem Rembrandta, jednocześnie z Paudissem i Hoogstraatenem. Był pod wpływem sztuki van Dycka, Rubensa i Jordaensa. W r. 1654 podróż do Stockholmu, w 1656-62 r. znowu w Amsterdamie, gdzie przebywał i pracował w towarzystwie Gov. Flincka. Od 1663 r. malarz nadworny w Szleswigu.

72. Portret mężczyzny. Niewyraźna sygnatura I. O.

na pł. 78×59,5 cm. (nr. inw. 35827).

W kat. Popł.: Malarz niemiecki. — Znak na papierze, trzymany w ręku, nie jest sygnaturą, ani też znakiem gildji malarskiej, tylko znakiem handlowym, odnoszącym się do osoby przedstawionej.

Por. portret kobiety Ovensa w Roseliushaus w Bremie, portret kobiety w zb. Semenowa, sygn. dt. 1665, i portret kanclerza Johanna Adolfa von Humannseck. Zob. Harry Schmidt, Jürgen Ovens, sein Leben und seine Werke. Kiel b.r.

GEORG HEINTZ. Joh. G. Heintz, Hintz, Hintzsch, malarz czynny w Hamburgu i w Altonie w 1666-1700. Od r. 1668 obywatel Hamburgski. Należy do szkoły holenderskiej. Dotychczas były znane tylko jego „martwe natury“ (Muzeum w Hamburgu), ale podług starych źródeł lokalnych malował też portrety.

73. Portret Michaela Loliena (Tabl. XXXV). Podp. *Georg Hi...* (dalszy ciąg obcięty). Na stole list z napisem: „*A Mons: Monsieur Michael Lolien à Hambourg*”. Patrz facsimile Tabl. XLIV.

Portrait de Michael Lolien.

na pł. 106×84 cm. (nr. inw. 34671).

W kat. Popł.: Malarz niemiecki w. XVII. — Fragment podpisu Georg Hi... jest identyczny z podpisami mistrza na wielu jego obrazach, przedstawiających

martwe natury (Hamburg NrNr. 436, 437, 435). Portret powstał w końcu 60-tych lub na początku 70-tych lat, kiedy Heintz pracował w Hamburgu. Autor jest całkowicie zależny od malarstwa holenderskiego, zarówno w swych martwych naturach, jak i w tym portrecie, który powstał pod wpływem portretów Abr. v. den Tempel. Mucha, siedząca na kołnierzu, jest jedną z szczególnych oznak obrazów tego mistrza, który w swych martwych naturach nie skąpił takich szczegółów; zob. Hamburger Künstlerlexicon 1854 (Hintzsch); Katalog Hamburg 1921; Parthey, Deutscher Bildersaal, 1863, Vol. 1, p. 587 (Hintz).

JOACHIM von SANDRART (?), ur. we Frankfurcie w 1606 r., um. w Norymberdze w 1688 r. Uczeń Daniela Soreau w Hanau, w r. 1622 Egidiusa Sadelera w Pradze i po 1623 r. Honthorsta w Utrechcie. W 1627 r. był w Wenecji, gdzie studjował dzieła Tycjana i Veronese'a.

74. Portret mężczyzny z cyrklem.

Portrait d'homme tenant une equerre.

na pł. 75×61,5 cm. (nr. inw. 35826).

W kat. Popł.: Malarz holenderski. — Obraz ten należał do zbioru Delarowa w Petersburgu; licytacja 1914 r. — jako „szkoła holenderska“.

Por. portrety Sandrarta w Pinakotece w Monachjum. (Nr. 1314 i inne).

M A L A R S T W O F R A N C U S K I E

HYACINTHE RIGAUD (Honoré - Mathias - Pierre - Martyr - André - Jean dit Rigau y Ros), ur. w Perpignan w 1659 r., um. w Paryżu w 1743 r. Uczeń P. Pezet'a i Ant. Ranc'a w Montpellier. Członek Akademii Królewskiej w Paryżu od 1681 r.

75. Portret mężczyzny w peruce (Tabl. XXXVI).

Portrait d'homme.

owal, na pł. 88×66 cm. (nr. inw. 34677).

Prawdopodobnie autoportret malarza, zbliżony w swem wykonaniu do serii portretów w owalach, przedstawiających znanych malarzy, współczesnych autorowi. Niektóre z nich były rytowane przez Sornique'a i Fiquet'a. Por. auto-

portret Rigaud, malującego portret żony, miedzioryt Daullé 1742 r. Muzeum w Tournai posiada malowany autoportret mistrza.
Jedna z wybitniejszych prac malarza.

SEBASTIEN BOURDON, ur. w Montpellier w 1616 r., um. w Paryżu w 1671 r. Uczeń malarza Barthélemy, rozwinął się pod wpływem malarstwa rzymskiego (1634-37).

76. Rodzina żebraków wśród ruin (Tabl. XXXVII).

Les mendiants.

na pł. 104×140 cm. (nr. inw. 35812).

Replika tego obrazu w mniejszym formacie (49×65 cm.) w Luwrze (Nr. 76).

FRANÇOIS DE TROY, ur. w Paryżu w 1679 r., um. w Rzymie w 1752 r. Syn i uczeń Jean François de Troy. 1732-1751—dyrektor Francuskiej Akademii w Rzymie.

77. Judyta z głową Holofernesza.

Judith avec la tête d'Holopherne.

na pł. 127×99 cm. (nr. inw. 35813).

W kat. Popł.: Carle van Loo. — Obraz ten nie może być dziełem malarza urodzonego już w XVIII w.; typ twarzy i kolorystyka draperyj są charakterystyczne dla François de Troy i zdradzają wpływy włoskie, w stylu Niccolò Renieri. Por. „La toilette d'Esther“ F. de Troy w Luwrze, sygn. dt. 1738 (Nr. 884).

MALARSTWO WŁOSKIE I HISZPAŃSKIE

ORTOLANO (?), właściwie Giovanni Battista Benvenuti, ur. przed 1488 r., um. w 1525 r. (?). Malarz ferraryjski, uczeń Boccaccina i Lorenza Costy; był pod wpływem Garofala i Rafaela.

78. Pokłon Trzech Króli (Tabl. XXXVIII).

L'adoration des Mages.

przeniesiony z drzewa na płótno 88,5×69 cm. (nr. inw. 34689).

W kat. Popł.: Malarz włoski z XVI w. — Dzieło szkoły ferraryjskiej, ok. 1520-30 r., z otoczenia Benvenuta Tisi, zw. Garofalo, pod wyraźnym wpły-

wem Rafała. W zbudowanych na wzór „północny“ krajobrazach i w postaciach wykazuje wielkie podobieństwo ze stylem Ortolana. Por. tego ostatniego „Pokłon Pasterzy“ w Metropolitan Museum w New Yorku, „Pokłon Trzech Króli“ w gal. Bachstitz w Hadze (Venturi, Storia dell'Arte Italiana, t. IX, cz. IV, str. 322 i nast.) i „Pokłon Trzech Króli“ w Muzeum w Kopenhadze, Nr. 21.

JACOPO BASSANO, ur. w Bassano w 1515/16 r., um. w Wenecji w 1592 r. Uczeń Bonifazja Veronese, wpływ Parmigianina, Tycjana i Tintoretta.

79. Portret weneckiego admirała w zbroi (Tabl. XXXIX).

Portrait d'un amiral vénitien.

na pł. 81×68 cm. (nr. inw. 34679).

W kat. Popł.: Jacopo Tintoretto. — Portret ten jest dziełem J. Bassano, wykonanym ok. 1565-75 r. Kompozycja, pod wyraźnym wpływem Tintoretta, przypomina jego portrety, np. portret Sebastjana Venier w Prado (Nr. 366) i mężczyzny w zbroi w Muzeum w Wiedniu (Nr. 244). Natomiast modelowanie twarzy, bardziej malownicze i mniej plastyczne niż u Tintoretta, oraz przewaga tonów szaro-zielonych w cieniach i w pejzażu, są charakterystycznymi cechami portretów J. Bassano. Por. Portret męski w Pinakotece w Vicenzy, portret starca w Muzeum w Oslo, i autoportret J. Bassano w Muzeum w Wiedniu.

SZKOŁA PÓŁNOCNO-WŁOSKA Z KONCA XVI W.

80. Portret matrony siedzącej na fotelu (Tabl. XL).

Portrait d'une vieille dame.

na drz. lipowem 117×87 cm. (nr. inw. 34678).

W kat. Popł.: Malarz włoski z w. XVI. — Ze zb. ks. T. Golicyna w Petersburgu. Publ. w piśmie „Stolica i usad'ba“ 1914 r. Wykonanie malarskie przypomina późniejsze dzieła szkoły z Brescii i niektóre portrety z Kremony z końca XVI w.

Rysy twarzy matrony mają wspólne cechy z twarzą malarki kremońskiej Sofonisby Anguisciola (ur. w 1528 r.). Por. jej portret naszkicowany przez van Dycka, wykonany znacznie później (w 1624 r. w Palermo). Zob. L. Cust, A Description of the Sketch - Book by Sir Anthony van Dyck ... at Chatsworth, Londyn 1902, Tabl. 38.

GIOVANNI BATTISTA CRESPI, zw. CERANO, ur. w Cerano koło Novaro ok. 1557 r., um. w Medjolanie w 1633 r. Kształcił się pod wpływem Camilla Procaccini.

81. Chrystus i Samarytanka (Tabl. XLI).

Jésus et la Samaritaine.

na pł. 100×71 cm. (nr. inw. 35809).

W kat. Popł.: Domenico Zampieri. — Ze zb. Zabielskiego w Petersburgu. Słabsza replika naszego obrazu w Galerji Corsini w Rzymie (Nr. 955). Por. Giorgio Nicodemi, Pittori Lombardi, Rzym 1922.

MALARZ WŁOSKI SZKOŁY BOŁOŃSKIEJ XVII W.

82. Portret staruszki z różańcem.

Portrait d'une vieille femme au rosaire.

na pł. 62,2×47,4 cm. (nr. inw. 34682).

W kat. Popł.: Malarz włoski z XVII w. — Wykonanie tego portretu przypomina niektóre portrety Guida Reni'ego i Carracci'ch. W Pinakotece w Ascoli Piceno znajduje się portret miniaturzystki Giovanny Garzoni w wieku podszłym, wykonany przez Carla Marattę w początku jego twórczości ok. 1660 r., który to portret zarówno w kompozycji jak i w wykonaniu jest zbliżony do naszego portretu. Carlo Maratta (ok. 1625-1713), uczeń Sacchi'ego, rozwinął się pod wpływem Carracci'ch i Guida Reni'ego.

Nasz obraz był prawdopodobnie wykonany ok. 1650-60 r. Por. Ugo Ojetti, Il Ritratto italiano dal Caravaggio al Tiepolo alla Mostra di Palazzo Vecchio 1911, Bergamo 1927.

JUSEPPE DE RIBERA („Lo Spagnoletto”), malarz szk. hiszpańskiej, ur. w Játiba w okolicach Valencji ok. 1590 r., um. w Neapolu w 1652 r. Uczeń Ribalty w Valencji, od 1616 r. przebywał stale w Neapolu, gdzie uległ wpływom Caravaggia, Annibala Carracci i innych.

83. Św. Hieronim w pustyni (Tabl. XLII).

Saint Jérôme au désert.

na pł. 164×109 cm. (nr. inw. 35811).

Ze zb. P. Ochoczyńskiego w Petersburgu. — Obraz ten, pochodzący ze zbiorów hr. Brühla w Dreźnie, został nabyty łącznie z całym zbiorem przez Katarzynę II w r. 1769. W katalogu obrazów Ermitażu, ułożonym przez hr. Münicha (1773 r.; I, 73, ms. w Ermitażu) znajdujemy następującą wzmiankę: „Nr. 190. Saint Jérôme dans le désert. Ce tableau sera regardé comme un ouvrage de la plus grande beauté par tous ceux qui ne s'attachant qu'à la correction du dessein et à l'effet, passent à ce peintre la sécheresse de sa carnation et le peu

de moelleux de son pinceau; manière qu'il avait contractée chez le Caravage..." Miedzioryt Pierre Hutin'a (z gal. hr. Brühla) podaje wymiary: haut de 5 pieds 10 pouces sur 3 pieds 10 pouces de largeur (= 189,5 × 124,5 cm.).

W inwentarzu obrazów Ermitażu z r. 1797 obraz ten nosił Nr. 2353, dotychczas widoczny z lewej strony u dołu. Wzmiankę o naszym obrazie, jako o znajdującym się jeszcze w Ermitażu, podaje A. Andrejew w książce „Malarstwo i malarze” (po rosyjsku) Petersburg 1857, str. 346.

W roku 1854 na rozkaz Mikołaja I obraz został sprzedany z Ermitażu na licytacji łącznie z wielką ilością innych obrazów (1164!). Zob. Bar. N. Wrangell, Sztuka i Cesarz Mikołaj I, Petersburg 1915, str. 11 i 58 (Nr. 399). Fakt, że obraz ten odnalazł się w zb. pp. Popławskich, nie był znany bar. Wranglowi. Nabyty przez p. Popławskiego ze zb. Piotra Ochoczyńskiego w Petersburgu. Zob. „Sredi Kollekcjonerow”, Moskwa 1922, IV, str. 34. Zob. też Aug. L. Mayer, Ribera, Lipsk 1908, — wczesne dzieła Ribery, il. 3 (św. Hieronim w Prado) i il. 38 (św. Hieronim w Muzeum w Neapolu).

SZKOŁA NEAPOLITAŃSKA DRUGIEJ POŁ. XVII W.

84. Lot z córkami.

Loth et ses filles.

na pł. 112 × 141 cm. (nr. inw. 35825).

W kat. Popł.: Luca Giordano. — Technika malarska jest znacznie cięższa od płynnych farb Luca Giordano i daje możliwość lokalizowania tego obrazu w obrębie czysto neapolitańskiej tradycji, ciągnącej się od Ribery do Solimeny.

*
*   *

Pozatem do nabytej kolekcji należą następujące obrazy, niewystawione ze względu na brak miejsca, dekoracyjny charakter obrazów lub też zły stan zachowania.

MALARZ WŁOSKI Z PIERWSZEJ CWiERCi XV W. („Scuola Marchigiana“).

85. Adoracja Krzyża Św. w części środkowej tryptyku, na skrzydłach postacie klęczące dwóch świętych.

Adoration de la Sainte Croix.

na drz. 43,8 × 69,3 cm. (nr. inw. 34683).

SZKOŁA DOMENICO GHIRLANDAIO.

86. N. Marja Panna klęcząca przed Dzieciątkiem.
Vierge à l'Enfant.

na drz. 59×59,5 cm. (nr. inw. 34685).

PIETRO DELLA VECCHIA.

87. Medea.
Médée.

na pł. 80,5×113,5 cm. (nr. in.w 35831).

SZKOŁA FRANCUSKA 1550-60 (?).

88. Portret mężczyzny w całej postaci—według starego napisu
w tle: „*Bertoldo de Pazzi*“.
Portrait de Bertoldo Pazzi.

na pl. 191×91 cm. (nr. inw. 34681).

MALARZ HISZPAŃSKI Z XVII W.

89. Święty z zakonu Dominikanów.
Un Saint dominicain.

na pl. 134,5×111 cm. (nr. inw. 35810).

MALARZ ANGIELSKI Z XVIII W.

90. Krajobraz morski.
Marine.

na drz. 47×65 cm. (nr. inw. 35814).

ANDRIES BOTH.

91. Scena rodzajowa na tle krajobrazu przy zachodzie słońca.
Paysans devant une auberge.

na pł. 42,5×50,8 cm. (nr. inw. 35822).

SZKOŁA JAC. JORDAENSA.

92. Portret dwóch mężczyzn z białymi kołnierzami.
Portrait de deux hommes.

na pl. 127×101 cm. (nr. inw. 34672).

EGBERT VAN HEEMSKERK.

93. Wnętrze karczmy ze śpiewającymi wieśniakami.

Intérieur d'auberge.

na pł. 28×39 cm. (nr. inw. 35781).

GODFRIED SCHALCKEN.

94. Portret mężczyzny w jedwabnym szlafroku.

Portrait d'un homme vêtu de soie.

na drz. 25,3×20,2 cm. (nr. inw. 34663).

THOMAS HEEREMANS.

95. Pejzaż zimowy.

Paysage d'hiver.

na pł. 98×133 cm. (nr. inw. 35832).

MALARZ HOLENDERSKI Z XVII W., imitator Claesza Hedy.

96. Martwa natura z homarem.

Nature morte.

na drz. 41×56,5 cm. (nr. inw. 35821).

NAŚLADOWNICTWO MALARSTWA HOLENDERSKIEGO Z XVIII W.

97. Kobieta z wachlarzem.

Femme à l'éventail.

na drz. 28×22 cm. (nr. inw. 34661).

NAŚLADOWCA LUDOLFA BAKHUYSEN Z XVIII W.

98. Burzliwe morze.

Mer agitée.

na pł. 57,5×82,7 cm. (nr. inw. 35829).

NAŚLADOWNICTWO OBRAZU HOLENDERSKIEGO Z XVII W., wykonane ok. 1830 r.

99. Wnętrze kościoła.
Intérieur d'église.

na pł. 88×75 cm. (nr. inw. 35815).

NAŚLADOWCA REMBRANDTA Z XVIII WIEKU.

100. Portret mężczyzny.
Portrait d'homme.

na pł. 73×59,4 cm. (nr. inw. 35828).

KOPJA WSPÓŁCZESNA Z DIRCKA VAN SANTVOORT.

101. Portret mężczyzny z siwą brodą.
Portrait d'un homme à barbe blanche.

na drz. 56,2×46 cm. (nr. inw. 34665).

KOPJA Z SIMONA DE VLIENER, wykonana w końcu XVIII w.

102. Morze z żaglowcem.
Mer avec voilier.

na pł. 68×83,2 cm. (nr. inw. 35830).

KOPJA Z HANSA VON AACHEN (?).

103. Portret mężczyzny z ręką opartą o rękojęć szpady.
Portrait d'homme.

na pł. 134×102 cm. (nr. inw. 34680).

S P I S N A Z W I S K A R T Y S T O W

(liczby arabskie oznaczają strony, rzymskie — tablice).

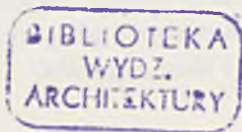
Aelst Willem van 44, XXXII Anguisciola Sofonisba 49, XL Antum Aart van 40 Baburen Dirck van 40 Balten Pieter 23 Bassano Jacopo 49, XXXIX Beham Hans Sebald 45 Bent Jan van der 38 Bocksberger Hans 45 Boel Peeter 28 Bol Ferdinand 43, XXXI Bools P. de 43 Bourdon Sébastien 48, XXXVII Brakenburgh Richard 41 Bril Paul 31, XIV, XLIII Bronkhorst Jan van 40 Brueghel Abraham 28 Brueghel Jan I 25 Carracci Agostino 50 Cleve Marten van 22 Coninxloo Gillis van 20, 21 Cornelis van Haarlem 33 Craen Laurens 39 Craesbeeck Joos van 30, XIII Crespi Giovanni Battista (Cerano) 49, XLI Cuyp Benjamin Gerritsz 39 Dalen Jan van 26 David Gerard 20 Decker Jan Willemsz 35, XX, XLIII Decker Willem 35 Deyn Marten Pieters 33, XVI Diest Willem van 39 Dubus Mathieu 34, XIX, XLIII	Franchoys Lucas 27 Franchoys Peeter 26, 27, XI Francken Ambrosius 22 Francken I Frans 22 Francken II Frans 22 Fyt Jan 28 Geldorp Gortzius 37 Geldorp Melchior 37, XXIV, XLIII Giordano Luca 51 Goovaerts Hendrik 31 Hardime 28 Heem Jan Davidsz de 44 Heintz Georg 46, XXXV, XLIV Hemessen Jan van 21 Hoogstraaten Samuel van 41 Huysmans Cornelis 29 Jordaens Jacob 28, XII, 30, 52 Kessel II Jan van 28 Ketel Cornelis 37 Knyff Jacob 41, XXXVII, XLIV Koninck David de 28 Kool Willem 40, XLIII Kroes Lenaert 21 Loo Carle van 48 Ludick Lodewyck van 36, XXII, XLIII Maratta Carlo 50 Mather T. 28 Mierevelt Michael van 37

- „Mistrz Pokłonu 3 Króli ze zbioru Grooté“ 19, II
 „Mistrz Syna Marnotrawnego“ 20, VI
 Moeyaert Claes 33
 Molenaer Cornelis 20, IV
 Molenaer Jan Mienze 34, XVII
 Momper Joos de 31
 Monogramista HB albo PB 42
 Mostaert Gillis 20, IV
 Mostert Jan 19, I
- Neeffs Peeter st. 25
 Neer Aert van der 41, XXVI
- Ortolano (Giovanni Battista Benvenuti) 48, XXXVIII
 Ovens Juriaan 46
- Peeters Jan 29, XLIII
 Poel Egbert van der 42, XXVIII, XLIV
 Pourbus Frans st. 21, VII
 Primo Louigi 27
 Pynacker Adam 36, XXXIII
- Rembrandt Harmensz van Rijn 41
 Reni Guido 50
 Ribera Jusepe de („Lo Spagnolletto“) 50, XLII
 Rigaud Hyacinthe 47, XXXVI
 Rombouts Theodoor 31
 Romeyn Willem 37, XLIII
 Rottenhammer Johann 45, XXXIII
 Rubens Petrus Paulus 23, VIII, 24, 25, 28
- Saftleven Cornelis 41
 Sandrart Joachim von 47
 Schut Cornelis 25
 Spranger Bartholomaeus 25
 Stalpaert Peeter 34
 Steen Jan 41
 Stoop Dirk 39
 Strauch Lorenz 45, XXXIV, XLIV
 Susterman Joost 26, X
- Teniers David ml. 32
 Tintoretto (Jacopo Robusti) 49
 Troy François de 48
 Troyen Rombout van 22
- Uden Lucas van 32
- Velde Esaias van de 34
 Venne Adriaen van de 35
 Venne Pseudo van de 36, XXI
 Verburgh Dionysius 42, XXIX
 Victors Jan 43, XXX, XLIV
 Vinckeboons David 33, XV
 Vogelaer Karel van 28
 Vos Cornelis de 24, IX
 Vranx Sebastiaan 32
- Walscappelle Jacob van 44, XXXII
 Weerdt Adriaan de („Adriano del Hoste“) 20, V
 Wet Jacob Willemsz de I 38
 Wet Jan de 38
- Ysenbrant Adriaen 19, III
 Zampieri Domenico (Domenichino) 50

S P I S I L U S T R A C Y J

Nr. kat.	Tabl.
1. Szkoła Jana Mostaerta — Chrystus Obnażony przed Ukrzyżowaniem.	I.
2. „Mistrz Pokłonu Trzech Króli ze zbioru Grootc“ — Przepowiednia Sybilli.	II.
3. Adriaen Ysenbrant (?) — Madonna z dzieciątkiem między św. Janem Chrzcicielem i św. Hieronimem.	III.
4. Gillis Mostaert — Kazanie św. Jana.	IV.
5. Adriaan de Weerd (t) — Chrystus na Górze Oliwnej.	V.
6. „Mistrz Syna Marnotrawnego“ — Chrystus z uczniami w drodze do Emmaus.	VI.
7. Frans Pourbus starszy — Portret damy w białym czepku z łańcuchem w pasie.	VII.
12. Petrus Paulus Rubens — Chrystus Upadający pod Krzyżem.	IX.
20. Joost (Giusto) Susterman — Portret mężczyzny w zbroi z koronkowym kołnierzem.	X.
22. Peeter Franchoys — Portret młodego mężczyzny ze zwojem papieru.	XI.
24. Jacob Jordaens — Adam i Ewa w raju.	XII.
28. Joos van Craesbeeck — Zabawa weselna.	XIII.
31. Paul Bril — Krajobraz leśny.	XIV.
38. David Vinckeboons — Kazanie św. Jana.	XV.
39. Marten Pieters Deyn (?) — Portret staruszki siedzącej w fotelu.	XVI.
40. Jan Mienze Molenaer — Chłopiec z kostkami do gry	XVII.
41. Malarz flamando-holenderski z początku XVII w. — Krajobraz z wioską (klasztorem?).	XVIII.
42. Mathieu Dubus — Krajobraz z ruinami kościoła	XIX.
43. Jan Willemsz Decker — Krajobraz górzysty.	XX.
45. Pseudo van de Venne — Tabor cygański.	XXI.

Nr. kat.	Tabl.
46. Lodewyck van Ludick — Zalesiona góra z zamkiem nad rzeką.	XXII.
47. Adam Pynacker — Krajobraz włoski.	XXIII.
49. Melchior Geldorp (?) — Portret kobiety.	XXIV.
59. Szkoła Rembrandta ok. 1645-50 r. — Wnętrze Synagogi.	XXV.
61. Aert van der Neer — Krajobraz księżycowy.	XXVI.
62. Jacob Knyff — Zamek z mostem zwodzonym.	XXVII.
63. Egbert van der Poel — Pożar miasta.	XXVIII.
64. Dionysius Verburgh — Krajobraz górzysty z mostem.	XXIX.
66. Jan Victors — Scena przed oberżą.	XXX.
67. Ferdinand Bol — Portret mężczyzny w hełmie.	XXXI.
68. Jacob van Walscapelle — Kwiaty.	XXXII.
70. Johann Rottenhammer — Zmartwychwstanie.	XXXIII.
71. Lorenz Strauch — Dwustronny portret mężczyzny.	XXXIV.
73. Georg Heintz — Portret Michaela Loliena.	XXXV.
75. Hyacinthe Rigaud — Portret mężczyzny w peruce.	XXXVI.
76. Sébastien Bourdon — Rodzina żebraków wśród ruin.	XXXVII.
78. Ortolano (?) (Giovanni Battista Benvenuti) — Pokłon Trzech Króli.	XXXVIII.
79. Jacopo Bassano — Portret weneckiego admirała w zbroi.	XXXIX.
80. Szkoła północno-włoska z końca XVI w. — Portret matrony siedzącej na fotelu.	XL.
81. Giovanni Battista Crespi — Chrystus i Samarytanka.	XLI.
83. Juseppe de Ribera — św. Hieronim na pustyni.	XLII.

T A B L I C E

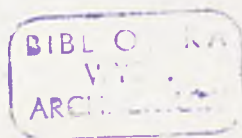

Szkola Jana Mostaerta

Nr. 1 kat.

Tabl. I

„Mistrz Pokłonu Trzech Króli ze zbioru Grootte“

Nr. 2 kat.

Tabl. II

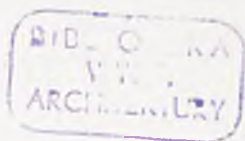

Adriaen Ysenbrant (?)

Nr. 3 kat.

Tabl. III

Nr. 4 kat.

Gillis Mostaert

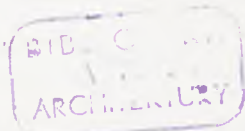
Tabl. IV

Adriaan de Weerdt (?)

Nr. 5 kat.

Tabl. V

„Mistrz Syna Marnotrawnego“

Nr. 6 kat.

Tabl. VI

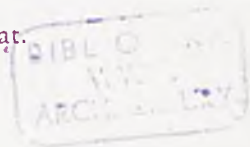

Frans Pourbus starszy

Nr. 7 kat.

Tabl. VII

Petrus Paulus Rubens

Nr. 12 kat.

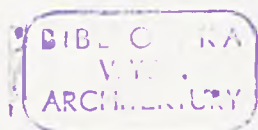
Tabl. VIII

Cornelis de Vos

Nr. 13 kat.

Tabl. IX

Joost (Giusto) Susterman

Nr. 20 kat.

Tabl. X

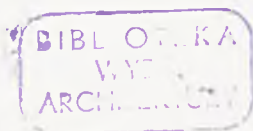

Peeter Franchoys

Nr. 22 kat.

Tabl. XI

Jacob Jordaens

Nr. 24 kat.

Tabl. XII

Joos van Craesbeeck

Nr. 28 kat.

Tabl. XIII

Paul Bril

Nr. 31 kat.

Tabl. XIV

David Vinckeboons

Nr. 38 kat.

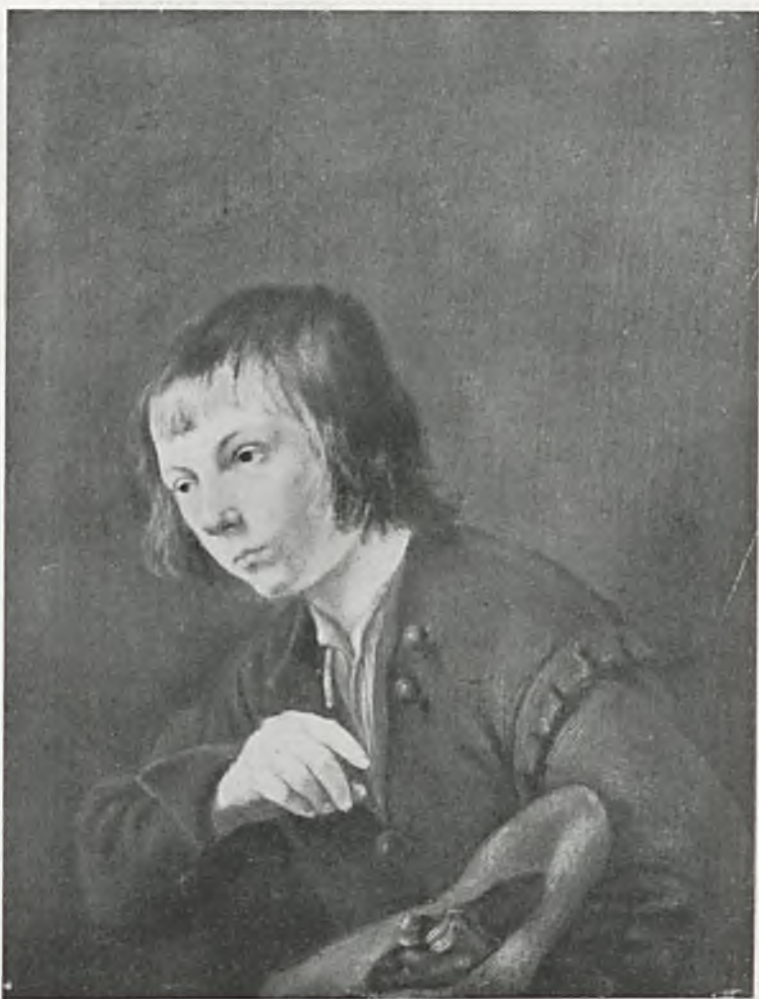
Tabl. XV

Marten Pieters Deyn (?)

Nr. 39 kat.

Tabl. XVI

Jan Mienze Molenaer

Nr. 40 kat.

Tabl. XVII

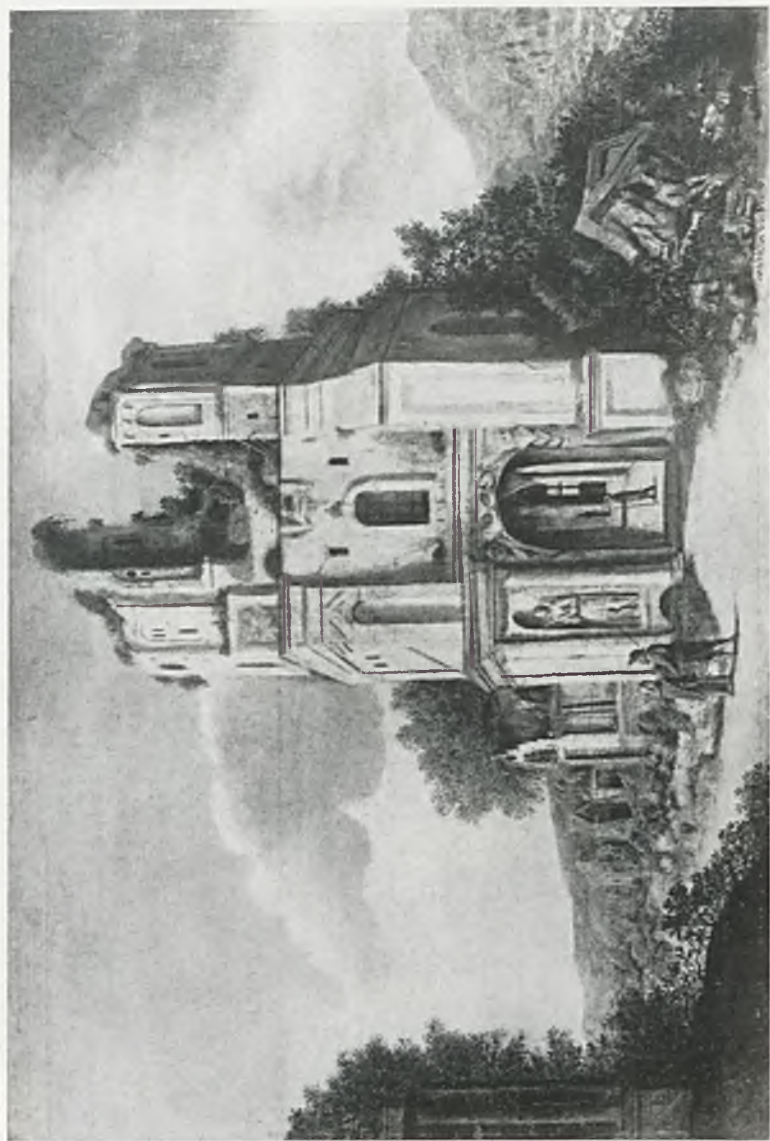

Malarz flamando-holenderski z początku XVII w.

Nr. 41 kat.

Tabl. XVIII

Tabl. XIX

Mathieu Dubus

Nr. 42 kat.

BIBLIOTEKA
WYDZIAŁ
ARCHITEKTURY

Jan Willemz Decker

Nr. 43 kat.

Tabl. XX

Pseudo van de Venne

Nr. 45 kat.

Tabl. XXI

Lodewyck van Ludick

Nr. 46 kat.

Tabl. XXII

Adam Pynacker

Nr. 47 kat.

Tabl. XXIII

Melchior Geldorp (?)

Nr. 49 kat.

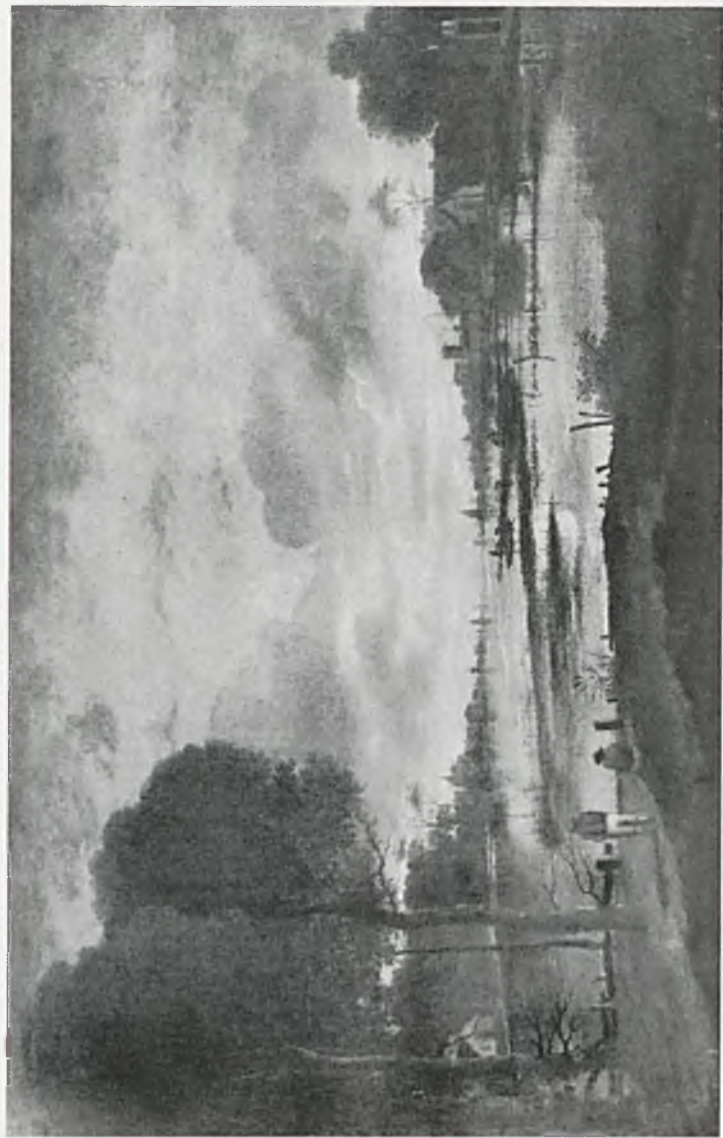
Tabl. XXIV

Szkola Rembrandta ok. 1645-50 r.

Nr. 59 kat.

Tabl. XXV

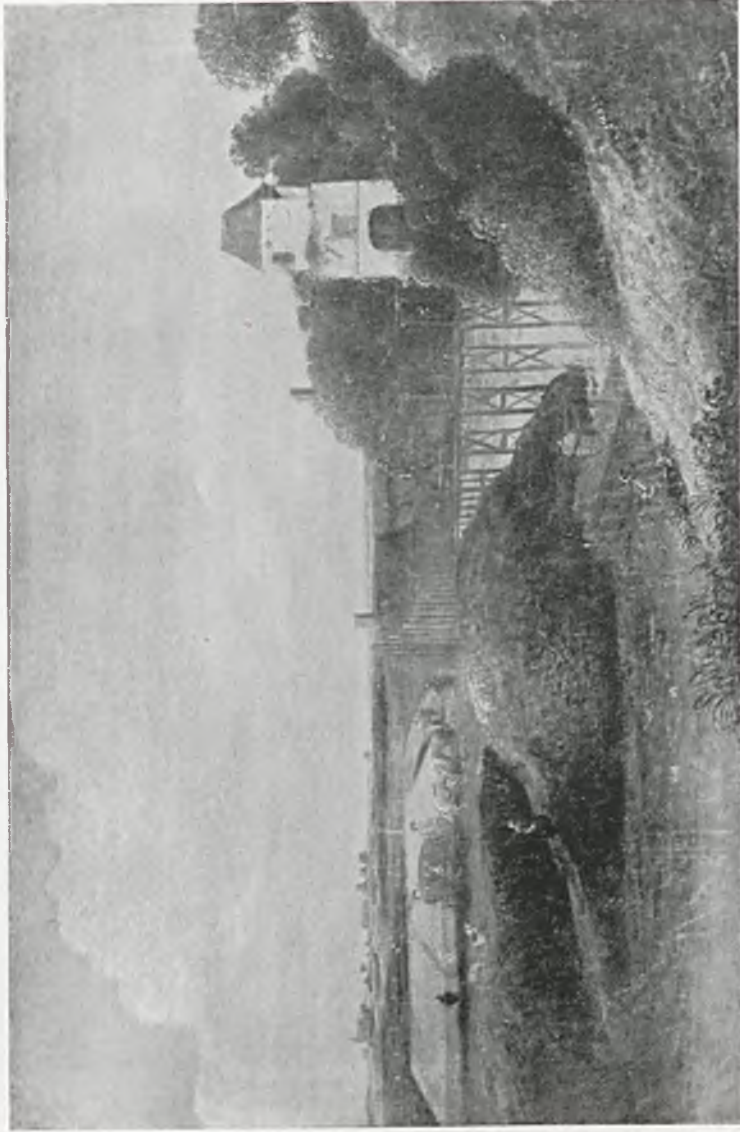

Aert van der Neer

Nr. 61 kat.

Tabl. XXVI

Jacob Knyff

Tabl. XXVII

Nr. 62 kat.

BIBLIOTEKA
WYST.
ARCHIENIURY

Egbert van der Poel

Nr. 63 kat.

Tabl. XXVIII

Nr. 64 kat.

Dionysius Verburgh

Tabl. XXIX

Jan Victors

Nr. 66 kat.

Tabl. XXX

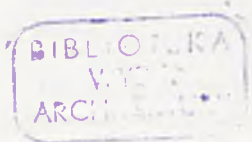

Ferdinand Bol

Nr. 67 kat.

Tabl. XXXI

Jacob van Walscapelle

Nr. 68 kat.

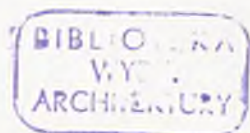
Tabl. XXXII

Johann Rottenhammer

Nr. 70 kat.

Tabl. XXXIII

Lorenz Strauch

Nr. 71 kat.

Tabl. XXXIV

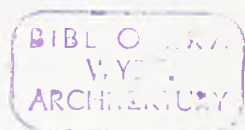

Georg Heintz

Nr. 73 kat.

Tabl. XXXV

Hyacinthe Rigaud

Nr. 75 kat.

Tabl. XXXVI

Sébastien Bourdon

Nr. 76 kat.

Tabl. XXXVII

BIBLIOTEKA
WYDZIAŁA
ARCHITEKTURY

Ortolano (?)

Nr. 78 kat.

Tabl. XXXVIII

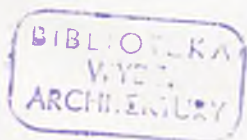

Jacopo Bassano

Nr. 79 kat.

Tabl. XXXIX

Szkola północno-włoska z końca XVI w.

Nr. 80 kat.

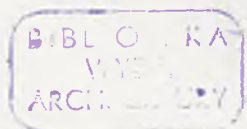
Tabl. XL

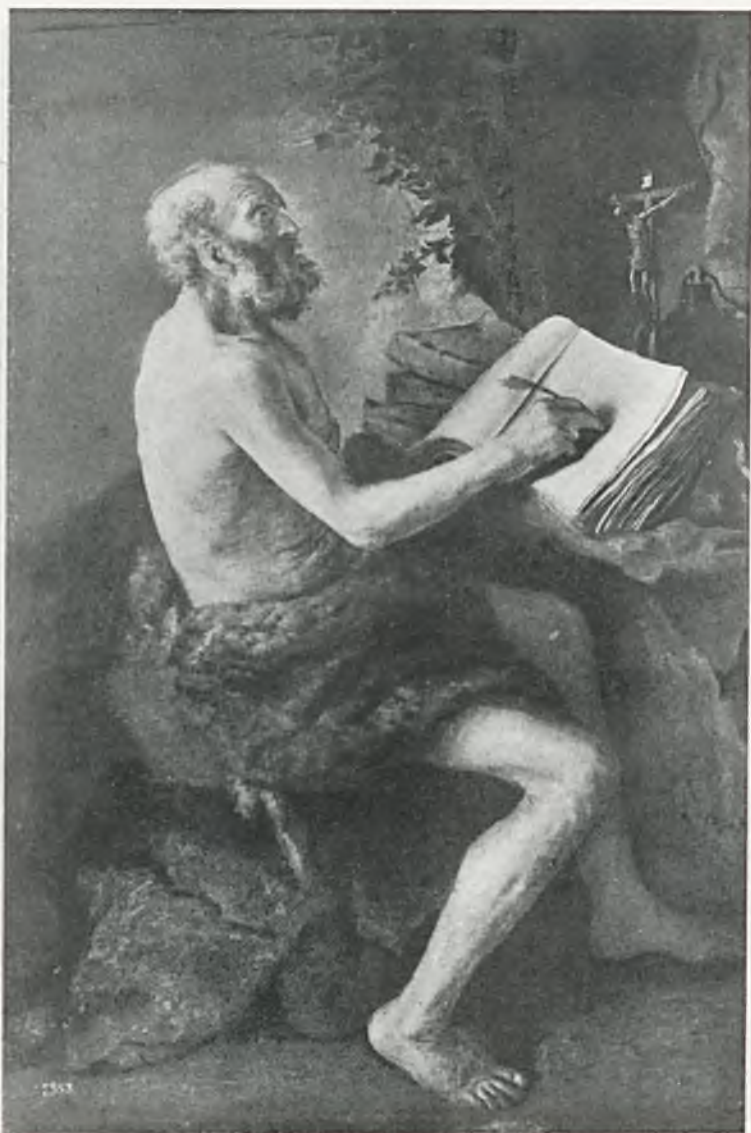

Giovanni Battista Crespi (Cerano)

Nr. 81 kat.

Tabl. XLI

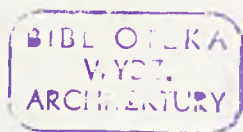

Juseppe de Ribera

Nr. 83 kat.

Tabl. XLII

FACSIMILIA PODPISÓW I NAPISÓW NA OBRAZACH
(wielkość oryginałów)

Johannes Pieters
1662

Nr. 25 kat.

Paulis Brill 5

Nr. 31 kat.

maticu dubu

Nr. 42 kat.

W. Decker

Nr. 43 kat.

W. Ludic

Nr. 46 kat.

W. Meyn
1646

Nr. 48 kat.

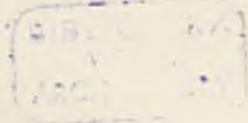
ANNO 1628
ÆTATIS. 44.
J.G.F.

Nr. 49 kat.

W. 001.54 1654

Nr. 58 kat.

Tabl. XLIII

F. Knyl

Nr. 62 kat.

Evander Poel 1658

Nr. 63 kat.

Fan victors

1668.

Nr. 66 kat.

*AÑO
1619*

Mons:

*M. insic. ir.
gün. chae. & Solien
a
H. mbaning*

187.

Nr. 71 kat.

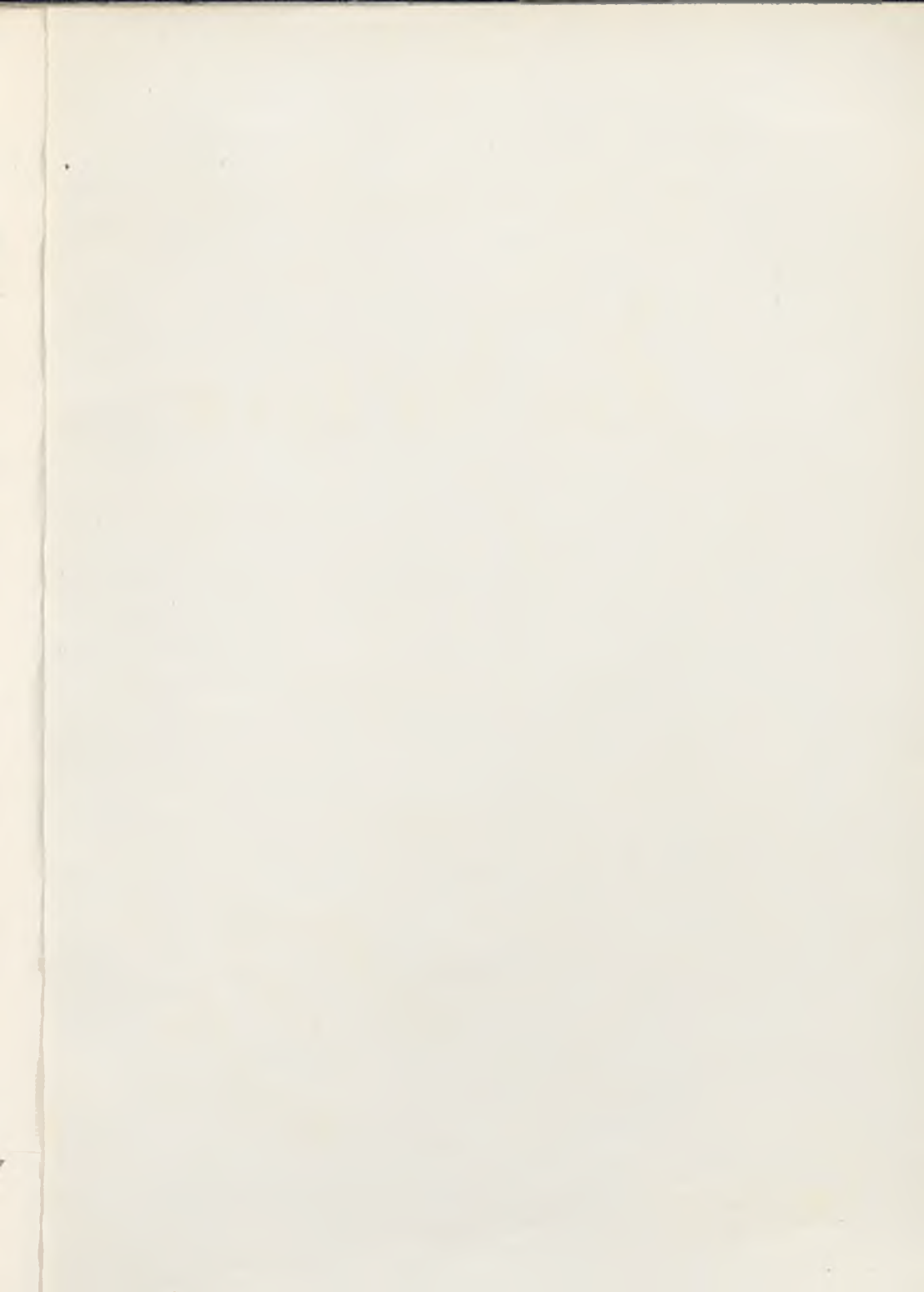
*georgy kis
Lec*

Nr. 73 kat.
(zmn. lin. o 1/3)

BIBLIOTEKA
WYDZ.
ARCHITEKTURY

Tabl. XLIV

ZAKUPIONE ZE ZBIORÓW
Ś. p. prof. M. LALEWICZA

10-

[Faint, illegible handwriting, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

